

EESTI NOORUS

S I S U

- EESTLASTE SUURTEST SUGULASTEST — J. Lammassaar.
SELTSKONDLIKU ISETEGEVUSE IDEOLOOGIAST — A. Leinjärv.
MAASELTSKONNA OMAAJAKIRJA PROBLEEM — E. Nõorme.
TEMPORA MUTANTUR — Eesti Noorusele dr. E. Beneš.
HILISSÜGISESI RIIME — H. Adamson.
PER ASPER AD ASTRA — H. Leegiste.
NOORUR — I. Paulson.
VIKERKAAR JA VARI — H. Adamson.
ÕHTULAUL — H. Salu.
SPORDI AJALOOLINE PALE — A. Mäll.
IDAHARJU RANNARAHVA SUHTEIST SOOMLASTEGA —
LAASEMÄE JA MEETA — E. Abrams. [R. Põldmäe.
MERIRÖÖVLITE LOSSI JALALT — Naatanael.
DELIIRIUM HOBUKASTANEILE — J. Mikiver.
EESTI RAHVATANTS NEW-YORGIS — A. Meikop.
VÄGEVA KODUMUUSEUM — R. Rajasmaa
ÜENÜ TEGEVUSHARUD 1937 — H. Tarand.
MILLISED ON NAHTAMATUD KIIRED — H. T.
ET OLLA TUBLI — O. Uudeküll.

A/S.
RUMBERG, TUBERG JA KO

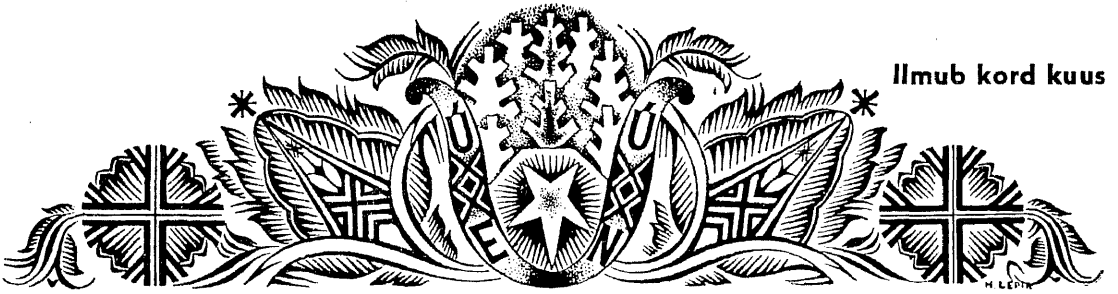
**Seemne- ja söögikartulite
eksport**

Tallinn, Suur Kloostri 22/18 Telefonid: 438-45, 438-43

T a i m e v õ i
„ASTA“

*Kes kord ostnud,
ostab alati!*

EESTI NOORUS

№ 9

TALLINNAS, 29. SEPTEMBRIIL 1938

X AASTAKÄIK

Eestlaste suurtest sugulastest

„Jah küll ilus, kaunis, armas,
Eesti rahvas, märka varmas:
Eüþhrati, Tigrise suudel
Jõe kaldal palmipundel
On su suured sugulased
Sumerlased, akkadlased“.

Hermann, „Sumeri-akkadlased“ 3: 48

Meie sugurahvaste arv ulatub kümneni, aga sisaldab ainult 2 niisugust venda, kellele me kuidagi ühked julgeme olla, keda me vähemasti oma vääriliseks julgeme pidada: ungarlased ja soomlased. Kõik teised ugri-soome hõimud on kuni viimase ajani olnud kultuuritud metsrahvad, kellede sugulaseks olek meid ega meie rassinesetunnet kuidagi pole tõstnud.

Ostjakeist ja sürjancist rääkimata pole näit. ka vadjja ega vepsa nimedel kuigi kõrget kõla meie oma, ammu siis veel võõraste kõrvus. Ja kui me selle kõlakõrguse seisukohalt oma „sugulasi“ maailmamõõttudes silmame, siis konstateerime, et Soome ja Ungarigi jätvavad siin väga palju võlga.

Teame aga väga hästi, et see, kes ise ei suuda veel küllalt olla, vajab oma tõusu ja arengu toeks eelkõige suuri sugulasi. Selles mõttes on ka eestlastele korduvalt neid suuri sugulasi otsitud ja — häbi küll kui vähesed seda teevad — leitudki. Meie keel on olnud abinõuks meie „väikeste“ sugulaste — ungarlaste ja soomlaste suguluse kindlaks tegemisel. Keel on olnud samuti abinõuks meie sugulasteringi laiendamispüüete puhul. See on küllalt huvitav küsimus, et sellel pisut lähemalt peatuda. Pealegi on see aktuaalne küsimus ja on kolme viimase aasta kestel*)

*) Algas see Mägi Kurdla artikliga „Soom-Ugri rahvaste algkodu küsimusest“ „Päevalehes“ 1935. a. kevadel.

võtnud üsna rohkesti ruumi eesti ajakirjanduses, jätkudes tänapäevani**). Aga see on palju vanem küsimus kui meie iseseisvuse aegne, kuigi alles Eesti iseseisvuse ajal need „teooriad“ on muutunud sagedasteks.

Asja tuum seisab lühidalt järgmises: ühel või teisel viisil on keeleliste tõenduste varal katsutud näidata, et soome-ugri rahvad, eriti muidugi aga eestlased, ei ole kaugeltki mitte nii kuulsusetult üksi siin kurjas maailmas, kui seda harilikult kiputakse arvama. Nende küsimustega tegelenud teadlased ja ebateadlased on avastanud meile tänaseni juba peaaegu lugematul arvul sugurahvaid ja hõime, üheltpoolt praegu elavate, teiselt poolt ammu juba ajaloo areenilt lahkunud kuulsate kultuurrahvaste seast. Päriskindlasti-sugulaste soomlastele ja ungarlastele — on lisandatud pikk nimestik teisi: sumerlased, vanad roomlased, keldid, baskid — et ainult väheste näidetega piirduda — aga ka vähemvapustava nimekõlaga rahvad, nagu Tseiloni saarparadiisi valgenahksed päriselanikud, tamiili, teluugu ja teised Ees- ning Taga-India tõmmud ja kirjud suguharud. Mõni „uurija“ on läinud nii kaugemale, et pääle neegrite ja hotentottide on tõestanud kõiki rahvaid eestlastest põlvnevat ja eesti keele kõigi keelte esiisa olevat. Tõestused ise on kõigiti veenvad: kui nad ei jäta päris jaburat muljet, siis toetuvad nad välismaistele kuulsustele ja — Brockhausi leksikonile. Eriti uuemad „teoreetikud“ on välismaiste õpetlaste vahemeesteks. Need on paigutanud Soome-Ugriaste algkodu kuhugi praeguse Afganistani kohale ja leidnud Ees-Indiast hämmastavalt eestipäraseid kohanimeusi: teatud kogukonnad seal on kannud ja kannavad veel praegugi Harju, Viru ja Sakala nimesid, eesti külanimestest kõnelemata. Ja järeldus: 10000 aastat

***) Paar nädalat tagasi ilmusid „Päevalehes“ end. haridusministri N. Kannu sulest umbes samu küsimusi käsitlevad kirjutused.

tagasi on õige Harjumaa asunudki Afganistanis. Eestlased on aga ühes oma Harju ja Sakala nimedega ära tulnud praegusele kehvemale maale, jättes oma mälestuseks maha ainult hulga iidseid nimesid.

Dr. K. A. Hermann, kelle värsid on paigutatud käesoleva kirjutuse algusse, on oma sumerlaste raamatus lausunud:

„Oleks mõni Soome või Eesti mees selle teaduse (, et sumerlased on soomlaste ja eestlaste sugurahvas) esiti üles leidnud ja sellest kirjutanud, siis ei oleks vist keegi maailmas seda uskunud, vaid siis oleks igauks arvanud, et soomlased ja eestlased onestele ajalooast vanu suurt sugu sugulasi otsivad. Nüüd aga tuli asi koguni Prantsuse ja Inglise poolt, keda ju erapooletuks pidi arvatama ning arvatigi.“

Ja nagu tookord sumerlastega, nii on nüüd ka meie esiaaria sugulastega: nad on leiutatud „erapooletute“ inglase ja sakslaste poolt ning mõni maailmas on neid leide uskunud — eesti soost ebatraditsioonid nimelt.

Et see uskumine on peaaegu sama, mis nende tarkuste leidminegi, siis oleme selle kaudu maailma ees sattunud samasugusesse seisukorda kui lätlased pärast oma „teadusemeeste“ uurimusi Moosese rahvuse üle.

Selle küsimuse tõsise külje juure tuleme tagasi hiljem. Ennem heidame pilgu faktidele.

Sumerlaste tegemine eestlaste sugulasteks ja hõimudeks on üks vana ja ikka veel ka värske asi. Sumerlased on teatavasti see tundmata päritoluga rahvas, kes Mesopotaamias juba 4000 aastat enne Kristuse sündi lõi kõrge kultuuri, arendas välja oma kirja ja laenas babüloonlaste ning assüürlaste kaudu mitmeid kultuuri põhivaru tänasele maailmale. Umbes mõõdund saajandi keskpaiku mõned inglise ja prantsuse uurijad püstitasid teooria Soome-Sumeri keelesugulusest. Yrjö Koskinen, tutvustades neid vaateid soome lugejatele, osutas muide ka „Sumeri“ ja „Suomi“ nimede kõlalisele sarnasusele (1862). Dr. K. A. Hermann esimese eestipoolse „sumeroloogina“ kinnitab oma vastavas teoses (mis elas üle isegi 3 trükk), et tema eestlaste ja sumerlaste suguluses mitte silmapilku ei kahtle (lk. 47). Kuna see meie peaküsimust hästi illustreerib, siis olgu alamal veel üks lõige Hermannii oma sõnastuses:

„Ei ole siin siis mingit kahtlust, et sumerlased on Turgi (türgi) sugu. Turgi rahvas, nagu eestlased alati ka türklaste hüüdsivad, on soomlaste ja eestlastega ühte tõugu, Lenormant pidas soomlaste kannuks, Hommel Turgi rahvast. Kuda sünnib see kokku? Noh nii, et eestlased ja soomlased otse Turgi rahva sugulased on. Ei sest ole häbi ühtigi. — Turgi rahvas on suur võim Euroopas. Nende üle valitseb vägev suur sultan, Türgi oma keiser; niisugust ei ole sugurahalv magyarlattel, ei ka vennasrahval soomlastel; vaestest eestlastest ärgu juttu olgu;... kuid meie vanu hiilgavaid suguvendaid, Sumeri-akkadlaste ei saa minu arvates keegi meilt võtta. Meil on hiilgav sugulaste rahvas. Ta jääb meie omaks. Tühi vaev, et

mõnigi suguvend seda ei taha kindlaks pidada. Kahtlust aga ei ole.“ (Lk. 46.)

Siin on kogu see väikese mehe uhkus lühikeses tsitaadis saramas, mida see tunda võib oma suurest sugulasest ka siis, kui tal abi pole sellest ühtegi.

Agasumerlaste hõimuküsimus ei kustunud koos K. A. Hermanniga. Veel 1925 tõstatas sama küsimuse Jüri Trusman — tookord „Postimehes“. Oma esinemise eest sai ta tublisti nahutada prof. A. Saarestelt. See pole aga targemaks teinud neid sulemehi, kes sugulust sumerlastega uurima ja selgitama on hakanud alles tänavu sügisel. Ja see ebatraditsioonid lakkab nagu 40 aasta eestki.

Agasumerlased pole ainsad suured sugulased, kes meile soomlaste ja ungarlaste kõrvale on leitud.

August Laurij on 1926. a. Pärnus kirjastanud raamatu: „Eestlased — inimsoo ürgisad ja ürgaja keel. Keele võti“, mille pealkirigi küllalt selgelt ütleb, et teised rahvad pole mitte ainult meie vennasrahvad ja hõimud, vaid — vähemasti keele poolest — pojad ja pojapojad.

See on äärmiselt vaimukas raamat ja tuletab kõikide maailma keelte kõik sõnad vanimast, n.n. ürg-keelest — võru keelest. Näiteid lugegu igauks ise.)*

Samasuguseid „otsinguid“ sisaldab ka Henrik Juhankatti teos „Inimkonna keelte tekkimine ja arenemine“ (Tõrva 1927). Autor ei julge küll päris veendunult väita, et kogu maailma keelte aluseks oleks eesti keel. Talle ei tee aga raskusi näidata niisuguseid eestikeelest laenatud sõnu ladina keeles kui näit. cogere (= koguma) või ducere (tähebänd Võru murdes tuukama = tõukama). „Egüptuse“ nimetuse aluseks on eestikeelsed sõnad jæg-upt (jõgi ja uputama = jõgi, mis uputab ehk jõeuputuse maal). Jne. jne.

Juhankatti on siiski suur skeptik. Ta lõpetab oma teose hüüega: „Taara! Sa Igavene! ütle kus oli, kus kiikus me vanemate häll?“ On karta, et autor seni pole vastust saanud.

Olen neil kodumaistel hõimu-laiendajatel meelega pikemalt peatunud. Praegu on nad kahjuks unarusse jäetud ja ajakirjanduses (peamiselt „Päevalehes“) toimetatav hõimu- ja keele-suguluste selgitustöö toetub välismaistele autoriteetidele. Need „suured“ nimed, kellede kaudu eestlaste hõimurahvaste arvu nüüd suurendatakse on Wettenhovi-Aspa, A. Gleye, Uxbond, Ofele, j.t.

Gleye puhul kujunes asi meil mäletavasti pisikeseks skandaaliks, kuna tema teose väljaandmise toetamine meie akadeemilisi teadlasi tõsiselt puudutas. Muidu on aga keeleteadlased Mägi Kurdla ja ta kolleegide appikutseist koolimata jäänud seni oma „jäänud kõrgustele“ (M. Kurdla väljenduse järgi) ega pole kaasa aidanud suurte sugulaste otsimise teel väikese eesti rahva arengu kindlustamiseks. Ja nii on siis ametlikult

*) Ilusaim osa raamatust on siiski ta viimane lause: „Siin pean oma loo katkestama. Kõige parema tahtmisega ei ole võimalik selle päale rohkem aga kulutada. Elu nõuab oma.“

M. PETERSON

Pisifiguurid
(keraamika)

tänini meie hõimurahvaste arv jäänud endiseks.

Kuid katsed seda suurendada püsivad viisalt. 15. sept. „Päevalehes“ on vastav kirjutus endiselt haridusministrilt N. Kannult. Ta töötab sellele lähemaks tulevikuks lisaks veel teisigi kirjutusi. Neis on kõne all jällegi sugulus sumerlastega ja seekordne eesti intertrepert tegutseb prof. Oefele esindajana.

Miks otsime me oma le selliseid kaugeid hõime? Ja kuulsaid hõime? Sellele küsimusele annab kõige kergemini vastuse just viimati nimetatud N. Kannu kirjutus. Kannu eelmisele kirjutusele on W. Maydell „Päevalehes“ esitanud „väärtuslikke“ täiendusi, öeldes end oma naisevennalt kuulnud olevat, et Mosambiigi (Portugali Aafrikas) leidub neegrisinguharu, kelle peajumala nimi on Jānes ja kelle keeles esinevad sõnad „kümme“, „ei“ ja „mind“ samas tähenduses kui eesti keeleski. Maydell teeb loomulikult oletuse, et need neegrid võivad olla eestlaste sugulased. Sellele vaidleb N. Kann ägedalt vastu: see olevat ainult neegrisinguharu, kes ei tea kuidas, on mõjustatud läänesoome keeltest. Aga samas artiklis andub ta ääri teadvusega sumeri-soome suguluse faktinavõtmisele. Veel enam — ta lubab edaspidi kirjutada prof. Gleye teooriast, kes arvas, et kõigi Vahemeremaade vanimaks kultuurrahvaks oli Euroopa ürgrahvas — meresõitjad läänesoomlased.

N. Kanni väitlused on paljastavalt iseloomustavad kõigi meie „rassiteoretikute“ tegevuse kohta. Suur ja vägev sünnib sugulaseks, väike, kes ainult vähendada võib meie nime kuulsust — jäägu perekonnast välja! Teiste sõnadega: selle hõimurahvaste „avastamisega“ tahame kunstlikult tõsta oma rahvuslikku enesetunnet ja osalt oma minevikuga ka teiste ees suurustada. See tendents on

meil välja kutsunud mitmeid muidki eba-teadusi — on aga hõimuteooriaties kõige äärmuslikumate veidrusteni välja arenenud. Eestlaste tagasihoidlikkuse ja tasakaalukuse kuulsusele on see lätilik tormamine suurte sugulastega juba mõned mõrad sisse löönud. Aga praod võivad saada tulevikus sügavamad.

Psühholoogiliselt ja rahvapedagoogiliselt võib olla küll põhjendatud vaade, et tõstame oma rahva kultuurilist taset kui talle rohkem sugulasi anname, sest sugulase vastu valitseb ikka suurem huvi kui võõra vastu.

Niisugune kaudse tulemuse võimalus anal-lecritakse aga sugulaste arvulise ülepa-kumise-ga.

Kindlasti on meie huvi suurem sugulaste kui võõraste suhtes. Rumeenia ja Norra ei pakuku meile kultuuriliselt mitte vähem head ja õpetlikku kui Ungari ja Soome. Esimestest ei tea me kuigi palju, teistest räägime vähemasti iga aasta hõimupäeval. Hõimutöö senised positiivsed tulemused on just selles, et meie teadmised hõimurahvaist ja nende asjust on kasvanud. Hõimutunnet ei tohiks aga kunagi arendada selliseks enesele vastu rindu lõõ-miseks ja suurte sugulastega uhkustamiseks, nagu eelvaadeldud juhtudest ilmneb. Me oleme pikka aega lätlaste kõrval suutnud elada, ilma et nende iseloomust see võõraste sulge-dega hiilgada tahtmise osa meisse oleks nakanud. Kas ta siis nüüd peab nakkama nii naeruväärsel kujul?

Kui suurrahvas, nagu sakslased endale sel-list rassi äravalituse teooriat võivad lubada — siis väikse eesti mehe esinemine niisuguste asjadega võib ainult üht esile kutsuda — naeru haleduse pärast. Ja seda need rassiteoreet-ikud vaevalt soovivad.

Hõimupäevaks 1938 kirjutanud

J. Lammassaar

Seltskondliku isetegevuse uuest ideoloogiast

Eesti põlise iseseisvuse taassaavutamisel on seltskondlikul isetegevusel täita olnud ajalooline osa. See säilitas ning süvendas rahva vaimset ja kultuurilist ühtsust, nii et aja täis saades peerud kahel otsal löid lausa lõken-dama.

Kui aga vabas Eestis varsti tundus, nagu oleks seltskondlikust isetegevusest rahvuse haarav vaimsus lahkunud ja jätnud sinna tüli majja toova tühjuse, siis ei olnud see nähtus omane mitte ainult seal, vaid esines sel ajal kõikjal.

Säärane kahetsemisväärne nähtus oli tingitud kindla üldsuuna ja haarava ideoloogia puudumisest ja on järelikult möödaminev. Selle esinemise fakt ei vähenda seltskondliku isetegevuse tähtsust riiklik-ühiskondlikus elus.

Nii on seda mõistnud ka uus Põhiseadus, kindlustades kodanikele õiguse seaduses ettenähtud alustel ja korras koonduda mitmesugustesse ühingutesse ning liitudesse. Meie riigikord ei ole läinud teed, mis sallib riigis ainult üht organisatsiooni, vaid meil on mõeldav piiramatu arv organisatsioone.

Ent anarhiline vabadus sel alal on kindlasti välditud organisatsioonide tegevusele kindla üldsuuna ja raamistiku määramisega, kuna ju Põhiseadus kindlustab ühinemisevabaduse vaid seaduse alusel ja korras.

Kooskõlas sellega ongi sõnastatud käesoleval aastal avaldatud uus Ühingu- ja nende liitude seadus (RT 1933, 42, 388), mille järgi ühingute tegevus peab arenema riiklikus vaimus ja koondama ühiskonna liikmeid üldsuse teenistusse vaba algatuse alusel.

Milliste momentide abil see kõrge eesmärk saavutatakse, selles suhtes on seadus jätnud seltskondlikule isetegevusele vabaduse. Küll aga on seadus loendanud ka sääraseid tegevusi, mis selle eesmärgi saavutamist takistavad ja on sellepärast keelatud.

Ent oleks ekslik organisatsioonide

säärane käitumine, kui nad küll hoiduvad seadusega keelatud tegevusist, kuid on ükskõiksed selle suhtes, mida seadus keeldudega kaitseb. Seaduse keeldudest tuleb tuletada ka positiivseid käskke.

Kui seadus keelab organisatsioonidele arendada tegevust, mis riivab Eesti riigi ja rahvuse au, siis positiivselt peavad organisatsioonid püüdma seda au kalliks pidada ja rahva meelsuses kasvatada.

Kui on keelatud väärhinnata, õõnestada või eitada riiklikku korda, kõigutada lugupidamist riigi juhtivate võimukandjate ja riigi ning omavalitsuse vastu, halvata riigikaitset ja rikkuda välispoliitilisi suhteid, siis positiivselt tuleb seda kõike püüda üles ehitada.

Eriti aktuaalselt ideoloogilised on aga kaks keeldu. Esimene neist keelab tegevuse, mis tekitab vastulusid üksikute rahvakihtide või muude ühiskondlikkude rühmituste vahel või muul viisil kahjustab ühiselulise solidariteedi või rahva ühtluse kujunemist. Teine käseb hoiduda tegevusest, mis käib kõlbluse või maa hääde kommete vastu või riivab kodaniku eraelu või ta hääd nime.

Need keelud, võetud positiivsete käskudena annavad seltskondlikule isetegevusele kauni sihi ja sügavalt kõlbla sisu.

Lõpuks valitsegu seltskondlike organisatsioonide vahel sõbralik, üksteist arvestav ning mõistev koostöö vaim, teadmine, et küll lahus minnakse, aga ühes lüüakse!

Selleks ärgu sundigu mitte seaduses leiduv keeld arendada ebatervet omavahelist võistlust, vaid tahe teenida oma isamaad paremini ja püüe kasvatada kõva põlvkonda, kes täidab eestluse igaviku salve oma kuulsusega.

Selleks jõudu!

A. Leinjärv,
Haridusmin. vabahariidustöö nõunik

Maaseltskonna omaajakirja küsimusest

Suve lõppemisega ja ilmade muutumisega ebasoodsaiks välistegevusele, võtavad ka organiseeritud noorte üldhariduslikud püüdlused teise suuna. Sport massilisemas ulatuses heidetakse kõrvale järgmise kevadeni ja asutakse viljelema suuremal määral vaimse endarendamise alasil.

Meie väga mitmepalgeliste huvidega noorsugu, kes koondunud paljudesse, teataval määral erisihilisisesse, siiski oma lõppeesmärkidelt ühtuvasse organisatsioonidesse, koostab harilikult oma seltside sügistalviseid tegevuskavasid oktoobris. Nii on nende ridade lugejaini jõudes alanud töösitjuonte seadmine eelolevaks seitsmeks-kaheksaks vaimse vabaharidusliku isetegevuse kuuks.

Üheks vaimse isetegevuse alaliigiks on noorteseltsidel oma ajakirjade kirjastamine — väljaandmine. Aastate jooksul on neid ilmutatud päris rohkearvuliselt ja mõnigi neist väärrib esiletõstmist ja kiitvaid sõnu nii väärtusliku sisu kui ka trükitehnilise õnnestumise poolest. Peaaegu eranditult on aga nende kõigi tee olnud ühine — vastuminek häabumisele.

Esiknumbreis seatakse küll suuresõnaliselt sihte ja kutsutakse kõiki koos- ja kaastööle, kuid need esiknumbrid jäävad enamikul korradel ka viimaseiks.

Siinsete ridade püüdeks on üldsõnaliselt valgustada neid põhjusi, mis senini on takistanud üksikuil organisatsioonel omaajakirjade edukat väljaandmist ja näidata mõningaid teid kord tekkinud sellesihiliste mõtete rakendamiseks ja sooritatud esimeste katsete edukaks jätkamiseks.

Tõsi on, et ajakirja väljaandmine on võrdlemisi kallis ja üldiselt väga riskantne ettevõte, mille nurjumine võib kohati tekitada väiksemate seltside majanduslikku olukorda end kaua tunda andvaid auke. Igal seltsil, kel on kavatsus ajakirja näol oma lähema ja ka kaugema ümbruse ees trükitud sõnaga esineda, tuleb arvestada seda, et ajakirjast ei saa selts milg juhul teha omale teenimisvõimalust, nagu seda on kergesisulisel tantsupeod ja muud sellesse kategooriasse kuuluvad ettevõtted. Ei! Meie oludes võib ajakirja väljaandmisel lugeda ideaalseks olukorda, kus sissetulekud katavad väljaminekud.

Oma valla, kihelkonna või alevikuajakirjal on aga majandusliku kasusaamise taotlemisest palju suurem ja sügavam tähendus ja ülesanne — ta peab olema väljaandmist korraldava seltsi, eelkõige aga seda seltsi ümbritseva miljö, rahva meelsuse, võimele, püüdluste ja saavutuste kajastajaks suuremal määral, kui seda suudab ükski teine üritus. Hästiõnnestunud oma-ajakiri on väljapaistvaks lüliks teatava ümbruse rahva vabahariduslike saavutuste ahelas.

Asudes sellise ajakirja väljaandmisele,

peab seltsi tegelasil olema kõigeühtlaselt selge, milleks õieti on tarvilik sellise trükk-toote ilmutamine, mis sihte peamiselt peab ta taotlema, kui suured on reaalsed majanduslikud võimalused ja millisel määral on tal eeldusi rahva hulgas kõlapinna leidmiseks.

Ei ole ühelgi üksikselt mõtet anda välja pidevalt ajakirja, mis ilmudes seltsi häälkandjana esitaks ainult ühe rühma liikmete töid ja tõekspidamisi.

See on aga senini olnud üheks niisuguste trükk-toodete peamiseks haudamineku põhjuseks. On loomulik, et sellises olukorras, kus pole arvestatud teiste seltside vaadete ega neile asja mõtet arusaadavaks tehtud, lööb nende hulgas lõkkele opositsioonituli, seda enam, et tihti esineb neis ühe-seltsi-häälkandjais ka teiste töö mahategemise sugemeid.

Iga noorteseltsi põhikirjas leidub punkt, mis vihjab seltsi ülesandele ümbruskonna rahva kultuurilise tasapinna tõstmiseks. Ajakiri, olgugi ta väljaandmise mõte algatatud ühe seltsi tegelaste poolt ja ta trükivalmis seadmine koondunud ühe rühmituse kätte, peab sisuliselt osas haarama kõikide ümberkaudsete seltside eluavaldusi.

Vaatamata sellele, et ajakirja tuleb välja anda valla raamides, kus on tihti vaid 2000 kuni 3000 elanikku, ei peaks see tingima väikest levingut ega sisulist piiratust. Selleski inimhulgas leidub küllalt võimelisi inimesi oma-ajakirja toimetamiseks ja edukaks väljaandmiseks ja ühegi valla elus juhtub niivõrd palju huvitavat, et ajakirjal iialgi pole põhjust sobiva sisumaterjali puudumise üle kurtmiseks.

Mida kõljab märkida ajakirjas, et ta sisu oleks kõige otstarbekam ja ümberkaudsete nõudeid kõige enam teeniv?

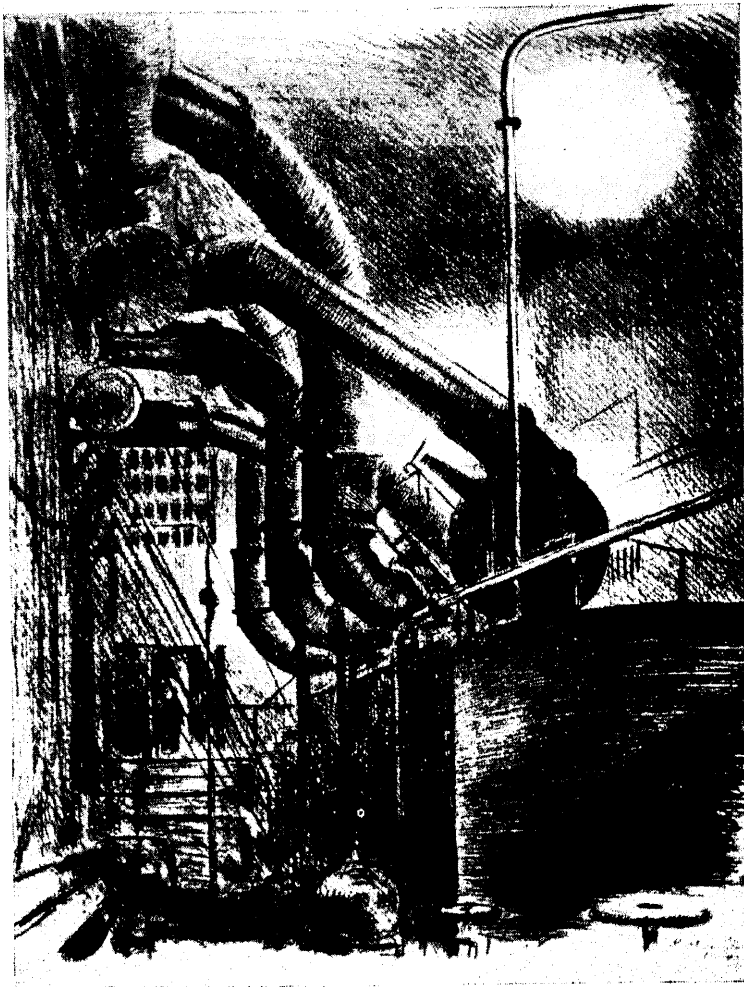
Meie maaseltskond on võrdlemisi hästi organiseeritud. Neid valdasid on küllalt, kus töötab kümme-kond ja vahel veel rohkemgi organisatsiooni. Nende tegevuses tuleb tihti ette tähtpäevi ja sündmusi, mida kõljab märkida üldiseks teadmiseks.

Vaatamata rohkearvuliste seltside mitmekülgse tegevuse märkimise tarvidusele ei tohi ajakiri süiski kujuneda ainult valla elu kroonikaraamatuks.

Meie aeg on selleks küllalt praktiline, et eelkõige nõuda ka ajakirja sisult praktiliste alade haaramist.

Mindagu valla eeskujulikumas tallas, aetagu juttu peremehe-perenaisega ja toodagu ajakirjas huvitavalt esile seda võitlust, mida külastataval on tulnud pidada seniste saavutusteni jõudmiseks. Need read on õhutajaiks teistele, tagasihoidlike ja kõhklejate vanust kombeist ja tagurpidiviivaist traditsioonest lahti raiujaiks ja uutele võitlus- ja eduteedele juhtijaiks.

Vaadatagu, kui paljud kannavad veel võõrapäraseid nimesid, selgitatagu, millest need on tulnud, näidatagu nende sobimatust vabaeestilisse maaõhkkonda.

E. KOCH

Õltevabrik

Räägitagu ligema jaoskonnaarstiga tervishoiuprobleemist ja lastagu teda juhtida valla-rahva üldist tähelepanu tihemini esinevatele haigusile ja just oma vallas ettetulevatele nähtele. Avatagu ajakirjas kirjutamisvõimalus maatulundus- ja karjanduskonsulendile, kooli- ja kirikuõpetajale, sõnaga — kõigile, kel on ütelda midagi sellist, mis elulisena ja üldtarvilikuna kõiki huvitab.

Võidakse ütelda, et see pole siis enam noorteajakiri. Ei — täiel määral ta seda pole. Kuid et teda toimetavad peaaesjalikult noored, jääb kogu ettevõttele püsima ikkagi nooruse vaim.

Ainult noortelt peab tulema selleks esimene samm, algtõuge ja ka noorte teha peab jääma üldine töö.

Omaette küsimus seisab selles, kui tihti

oma ajakirja ilmutada. Muidugi pole see iga kuu võimalik, isegi kahe kuu tagant läheb ta mõnel pool koormavaks. Oleks sobivaim teda välja anda neli korda aastas, soovitavalt jõuludeks, ülestõusmispuhiks, võidupühaks ja oktoobris — peale välistegevuse lõppu.

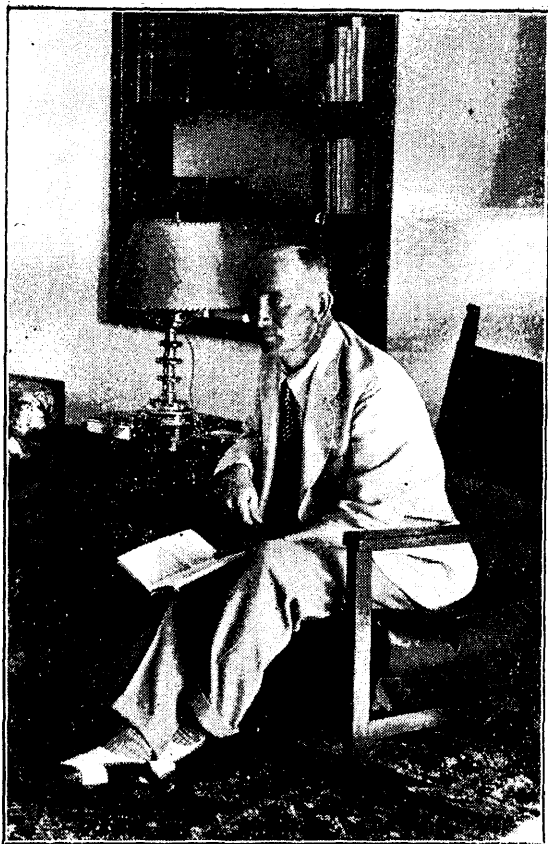
Ei tohi silmast lasta ka üht tähtsat asja: eeltööde tegemisega tuleb alata varakult. Nädalaga ei suudeta midagi ära teha, ka kahega mitte. Hea ajakirja koostamine nõuab aega, püsivust ja head tahtet.

Ehkki ajakirja väljaandmine on üks raskemaist üritusist, ei tohiks see kedagi hirmutada selle töö kallale asumast, sest läbi raskuste saavutatud tagajärjed on seda hinnatavamad ja rahuldust pakkuvad.

Erik Nõorme

Tempora mutantur...

Täpselt 3 aastat tagasi, septembris 1935. a., saatis Tšehhoslovakkia Vabariigi praegune president Dr. Ed. Beneš Eesti Noorusele raamatuaasta puhul järgmise kirja:

Väikerahvaste probleem oli eelsõjaegses Euroopas ajaloolise arengu peatõukejõuks. Selle lahendas maailmasõda, rahvaste enesemääramise printsiipi aluseks võttes, ning Austria Ungari monarhhia, Vene tsarismi ja Saksa keiserriikluse varemeil tärkas rida väikeriike, kes kuuluvad uue Euroopa süsteemi iseloomustavaimasse ossa.

Rahvusliku elu suhtes oli iseseisva vabariigi asutamine tšehhoslovakkia rahvale kõigiti suure tähtsusega. Eriti suur ja märgatav on edu kultuuri aladel, kus slovaki rahvaharu kirjanduse ja kujutavate kunstide kiire tõusuga 17 aasta jooksul täielikult on tõestanud oma iseseisva eksistentsi õigustuse.

Tean, et samad nähted ilmnevad kõigi pärast maailmasõda iseseisvaiks saanud väikerahvaste juures ja et ka Eesti kultuurilisel alal tähelepanavalt on tõendanud, kuivõrd Euroopa kultuur selleläbi on rikastunud, et pärast iseseisvate rahvaste sündi on tulnud juurde niisugused uued liikmed!

Soovin noorele Eestile tõelikkude edu kõigis kultuuri edendamise püüdeis; seda poolehoidu jagab minuga kogu tšehhoslovakkia rahvas.

Dr. Beneš

Kuigi väikerahvad viimase 3 aasta kestel millegagi pole põhjustanud kahtlusi oma kultuurilise arengujõu suhtes, lahendatakse neid küsimusi, mis meilegi 20 aastat tagasi iseseisvuse aitasid kindlustada, nüüd juba hoopis teiste printsiipide alusel.

Hilissügisese riime

Üha hääbuvi maha päeve tilkumas vaha;
vähe päikestki näha kui kallist kuldraha:
teed lühikest rühib, pea taha jäänd tühik —
talvõhtu, kus vahti võid tumedaid tähti.
Neid nähtud nii tihti, ei selgu ses sihti
ega julistu juhti, enge pääsevad lahti
nood tulist täis rühti mõttehagijad, ajades jahti.

Sult kaovad kähku, hajub hüüatus õhku
ja kordad tend ehkki, ei kihku ega kahku.
Haarad saua siis pihku ja lähed sa puhku;
ei kahtle, kuis kohtled, neid nurjatuid nuhtled,
verevermeini vihtled; vaid kübeke kõhkled,
omaette ehk ohkled, kas passiks sau pahklik,
su malk selleks muhklik, kui puistuvad tähed-kuldpähklikid.

Veel meenuvad vahtrad, mis äsja kui lühtrid
täis tulesid ohtralt, nüüd tühjad nood lahtrid
ja helkide ahtrad. Ning nurmi kui jõhkrad
oleks parkinud nahkrud. Pilved tõusevad tuhkrud
peent puistates suhkrut, üle külvates külmetand pahkraid.

Hendrik Adamson

Per aspera ad astra

Läed jälle sa siravaid kõrgusi võitma,
läed tähtede teile nii hõiskavi veri
kui läksid kord vikingid, Argogi sõitjad,
õnnvillakut otsides ilmade meril.

Ei viireski evi nii väledaid tiibu,
ei kuninglik kondor nii põlevat indu,
kui sina, printsibiks kel tuli ja kiirus,
et lumised mäedki on sulle vaid kingud.

Ei kohuta, uljas, sind ohudki rängad,
on lapsed su kõrval Karübdis ja Sküllä,
retkrajus kui riife vahtroosega pärgad,
vervpalanguid leekimas verigi rülmav.

Kui magnet nii tõmbab sind Mimers-
born-Kungla
ja Hippokreen-Eden all muusade märgi,
et läita võin sulle vaid soovide tungla:
head õnne ja edu ja võite ja pärgi!

H. Leegiste

Noorur

Maisel laadaplatsil eksled,
„õige“ on kus igamees;
šarlatani kaed, kes keksleb
oma pettekauba ees.

Aate eest sa lähed tulle,
kandes vaimustuse piiki;
püüad õhuvallast kulle,
luues „tulevikuriiki“...

„Maha endine kõik logu,
milleks säästa varemeid?
Kadugu siit kähku kogu
ilm, mis olnud enne meid!“

Samme all Sul võppub tander,
— võita maailm, kindel šanss!...
Siis ent märkad, vaene vander,
et vaid tapet karjakrants!

...Aastad rahustavad vere,
rooste tõmbub haljas piik.
Ja kui paksemaks läeb kere
sõnad ilmal: „Olgu viik!“

Ivar Paulson

K. LIIMAND

Poisike (õli)

Vikerkaar ja vari

Kui olin nooruke, ees kari,
kaht kiusajat ju tundsin siis,
need olid vikerkaar ja vari —
üht püüdsin, teine kannul käis.
Nüüd olen elatand, ring täis
ja lõpuarvet tehes leian,
et veelgi vana sihti hoian
ja sama seisukord kui siis:
ei vikerkaart siis kätte saanud,
ei vari minust maha jäänud;
nüüd õnne ei saa tabada,
end valust tunda vabana.
Tuult tühja tallatud ring täis,
näe, naermas vikerkaar ja vari
ja seisab ümber nagu siis
seesama sarviliste kari.

H. Adamson

Õhtulaul

Nüüd ka vere rütm mu soonis
vaikseks õhtuviisiks raageb.
Igast täitumatust soovist
saab kui õhtuhiige kauge.

Ja ma laskun kaldarohtu,
jões on taeva sügav sina.
Tahan, et ei iial kohtu
möödund muredega mina.

Laineis keerleb penikeeli...
Mööda suve vaikne mõnu.
Vaikuses ma kuulen veelgi
tema sosistavaid sõnu.

Herbert Salu

Spordi ajalooline pale

Kehaliselt nõrka inimsugu pole kunagi hinnatud. Inimsoo ideaaliks on alati olnud vaimset ja kehaliselt arenenud jõuküllane inimtüüp. Juba kultuuri algpäevil, kui inimeste olemasolu sõltus alatistest võitlustest loodusjõududega ja elutülespidamise tarvete eest, võis tugev ja vastupanuvõimeline endale kindlustada elamisõiguse. Siis osutusid kehalised võimed hädavaajalisteks ja need omadused arenesid järjekindlastest kasutamistest suurema täiuseni.

Kultuuri ja tsivilisatsiooni progresseerudes ning mehaniseeritud ajajärgu maadvõtva tööjaotuse süvenedes, võtsid vähesed endile kehalisi võimeid nõudvaid ülesandeid. Oli alganud ajajärk, kus enamusel jäi kehaliste võimete arenemine kängu ja tagaplaanile.

Et tänapäeval massiliselt spordi ja kehalise kasvatuses tegeletakse on endastmõistetav. Sport on oma arengus hüppeliselt suuri edusamme teinud ja end lahti raputanud varemaegseist kitsaste olude kammitsaist. Selle liikumise arengule on võimsalt kaasa aidanud Lääne-Euroopa riigid ja Ameerika; nende kultuuri- ning tehnikatasemest on tingitud kehalise kasvatuses ja spordi „omapära“.

„Sport kui eluavaldus“ —, see tähendab: „sport kui elu sisu“, on tänapäeval tähele-

panuväärselt läbi löönud ja asub omal kohal, kui täieõiguslik elunähe. Ta lähendab rahvaid südamlikuks sõpruseks ja on teisest küljest nagu usund.

Jälgides vanaaja süsteemikindlaid, iluotsivaid ja võimlemisharjutustega keha eest hoolitsevaid kreeklasi — rafineeritud rikkaste roomlaste ujumiskultust ja Vahemeremaade rahvaste spontaanset vaimustust areeni-mängudele ning neid ühiselt võttes, saame aluse, mille järele võib ennustada tõsist muudatust praegusaja kehalisele kasvatuses ja spordile tema arengus. Sest massisport — rahvasport on maailmavaade, mis ilmneb kõrgema kultuuriga.

Edasi näeme, et ajalooline tühemik — s. o. Vahemere riikide kultuuri hävinemine ja kaasaskäiv kristluse võit, tegi tolleaegse kehalise kasvatuses ja spordi arengu olematuks. Tänapäeva modernspordiliikumiseks pole jäänud klassikalisi eeskujusid. Ainult võimlemises on mõned püüdnud neid otsida, kuid sedagi enamalt jaolt väheste tagajärgedega.

Nagu üteldud, kristliku usundi ja maailmavaate võit oli kehalise kasvatuses ja spordiliikumises hävinguks. Kirik, — eriti katoliiklik — polnud ühelegi eluavaldusele nii vaenulik kui kehalisele kasvatuses ning spordile.

Võideldi ju ka kunsti ja teaduse vastu, kuid hiljem need rakendati ikkagi kiriku teenistusse.

O. ESLON

„Viimsi“

Teadus ja kunst oli mõtetegevus — midagi, mis oli eraldatud kehast; midagi, mis hõljab kõrgemates regioonides. Spordil ja kehalisel kasvatusel sellevastu ei pidanud mitte kõige vähemutki olemasoleva mõtetegevusega, ta oli täiesti kehaline, ühendatud materiaga. Sporti kujutati kui toorete lihaste tegevust, millele teadlased, kunstnikud kui vaimuainimesed, vaatasid kaastundlikult, peagu halvaksapanuga. Sääraseid vaatlajaid võib tänapäevalgi leida.

Teadus on aastasade vältel inimsoo kultuurilise arenemise alal järjest suurenenud eduga näinud vaeva, et anda kehaliselt töötavaile inimestele vaimset haridust. Samal ajal teadus on selle arendamise kestes inimsoo eemaldanud loodusest ja loomulikkusest, mispuhul on jõutud ohtlikku tsooni.

Mehaaniseeritud puhtvaimne ühekülgne erikasvatus võib viia kehalise degeneratsioonini. Siin selgub, et säärase hädaohu vältimisel paremaks kaitsevahendiks on kehaline kasvatus ja sport.

Et teaduse ja tehnika ajastu ähvardas inimsugu vaimse ülearenemisega, on sama selge kui teadmine, et pääs sellest hädaohust on võimalik ainult spordi ja kehalise kasvatus kaudu. Inimese keha, mis oli ohustatud liigest vaimsest arenemisest, pidi leidma abi, et pääseda tasakaalutusest. — See pääsimine tuli. — Tuli, mitte nagu tellitud arstim, vaid loodussaaduste kohaselt, ilma et sellest algul aru oleks saadud. Nii liitus teadusele, tehnikale ja kunstile uus nägu maailmas — sport. Mida enam teadus ja teaduse saavutis — masin — võimaldas inimese kehaliste võimete kokkuhoidu, mida enam tehnika oma vahenditega eemaldas inimest loomulikkusest, — loodusest —, seda agaramalt otsisid unustusse jäetud jõud tegevust, et loomulikkuse aluselt ärilibisenud kultuuri tõttu ei tuleks lohutusega langust.

Lähtudes tasakaaluseaduse vaatevinklist, pole sugugi juhuslik, et Lääne-Euroopa riike nimetatatakse rahvaspordi alglatteks. Olid ju Lääne-Euroopa riigid need, kus kõige intensiivsemalt industrialiseerimise protsess ühes tehniliselt saavutustega esile tõusis.

Siin väljendus kõige selgemini tõsiasia, et mida enam teaduslikult ja tehniliselt toodetud energia inimeste kehalisi koormatusi vähendas, seda suuremaks tõusis inimestes tung spordi järele.

On arusaadav, et sport pidi erakordse tugevusega esiplaanile nihkuma. Tänapäeval on see ka tõeliselt nii teostunud. Meil on juba hakatud selle tagajärjel spordi ainuvalitsust nimetatama liialduseks. — Kuigi masside tung spordi ja kehalise kasvatus juure igas vormis on väga tugev, on ta läbistikku siiski loomulikuks reaktsiooniks liig ühekülgsest arenenud intellekti ja tehnika kultuurile.

See reaktsioon vältab niikaua, kui kehalised ja vaimsed võimed on tasakaalustatud. Osaliselt on see siht juba saavutatud.

Kui kahe eluavaldise — teaduse ja spordi — vahel vastandlikkus kaob, siis moodustuvad nad ühise läbistamatu tsooni ja taotlevad

HANDO MUGASTO

Tänavasillutajad

eesmärki, mis neil üksikult kunagi korda ei lähe. See teaduse ja spordi ühine eesmärk on: inimkultuuri tõstmine. Siinjuures selle saavutamisele on eeltingimuseks, et mõlemad peavad olema ühtlaselt ja võrdselt arenenud.

Praegusel ajal on mõlemakülgse arendamise alal tubli samm edasi jõutud ja on märgatav, et uus, terve ning produktiivne inim põlv on tõusu teel. Tuleviku inimitüüp pole seega kaugeltki sellevõrra ähmane kui kujutelu celmiste aastasade inimestest. Sellest järeldus: et teaduse ja spordi ühiseks saavutiseks peaks olema tulevikus kehaliselt ja vaimset terve, mõlemal alal — teguvõimas inimitüüp.

Saavutusvõime suurendamine mõlemal alal korraga ei ole võimatu. On küllalt võimalik kehalisi ja vaimseid võimeid üheaegselt edendada, ilma et teine teise eemale tõrjuks või haiglaslikult teise arenemist takistaks.

Tänapäeva eluavaldistes otstarbekohane jõudude ökonoomia saavutatakse siis, kui sport ja kehaline kasvatus on ühendatud ja läbiimbutatud positiivsete elunähetega ja neis harrastatakse sporti — ning spordis neid. Sellest nähtub, et sport ja kehaline kasvatus pole eraldatavad, vaid on kaks määrava tähtsusega peategurit inimkultuuri arendamise teel.

Kui loodus nõuab tasakaalu, siis inimkonna kohus on sellele nõudmisele vastu tulla. Ja käesoleval sajandil on sport selleks kõige otstarbekohasem vahend.

Alfred Mäll

Ida-Harju rannarahva suhteist soomlastega

Meie maa geograafiline asend on ajaloo kestel loonud võrdlemisi ühtlase rahvuspiiri, seetõttu pole meil ka vähemusrahvuste probleemi sel kujul, nagu see paljudes väikeriikides on tõusnud väga valusaks tüliküsimuseks. Kuid meilgi on oma ääremaad, kus eestlased asuvad segamini teiste rahvustega. Isegi meie laialdane merepiir pole täiel määral kaitsnud omarahvuse segunemist võõras-tega. Juba ajaloolise ajastu algul on siirdunud meie maale rohkesti rootslasi, kes paljudes kohtades on kokku sulanud eestlastega, kuid Lääne-Eesti rannikule ja saartele jäänud püsima iseseisva rahvusgrupina. Ka soomlasi on aegajalt tulnud meie aladele, samuti on eestlasi jätkunud väljarändamiseks Soome. Seda on soodustanud eriti meie rannarahva tihedad ühendussuhted Soomega, mis kestavad tänapäevalgi ajaloolise arengu loomuliku jätkuna. Need kokkupuuted on eelasteks ka praegusele teadlikule hõimu-liikumisele, seetõttu väärivad ka lähemat vaatlemist.

Käesolevas kirjutises selgitatakse ainult Ida-Harju rannarahva suhted soomlastega kõige lähemas minevikus, kuna selle kohta on rohkesti andmeid saadud elavast rahvatraaditsioonist. Muidugi on kokkupuuteid Soomega olnud ka teistel rannamaadel, kuid Ida-Harju rannik on olnud kahtlemata üheks elavamaks ühendusepidajaks, seda eriti oma geograafilise asendi tõttu. Kuusalu kihelkonna idapoolses osas ulatuvad kaks neeme, Juminda ja Pärispää, üle 20 km pikkuselt põhja-suunas meresse ja lähenevad Soome mandrile. Rannakülade kalureile ja laevameestele on mitmed Soome linnad (Helsingi, Porvoo, Hamina, Lovisa jt.) olnud kergemini kättesaadavad kui Tallinn, kuhu viivad kõverad ja hädadohtlikumad rannaäärsed laevateed, kõnlemata sisemaistest linnadest, mis on mandrisõitute jaoks halvasti varustatud randlastele jäänud üsna võõraks. Rahvarikkad rannakülad pole saanud küllaldaselt eluvarustust oma väikseist ja viljatuist põllulappidest ega kodulähedastest mereandidestki, vaid on pidanud varakult oma „elamisruumi“ laiendama sisemaale ja veel enam — üle lahe — Soome.

Juba keskaja lõpul on Kuusalu rannakülad olnud tihedalt rahvastatud ja elavas suhtlemises Soome rannikuga. See on toonud rohkesti ka soomlasi ja rootslasi meie maale,

kuid need on üsna kiiresti kokku sulanud eestlastega. Eriti pärast katku- ja näljaaegu ning suurte sõdade järele on tulnud võõras element täitma tekkinud tühikuid. Kuid on toimunud ka vastupidist liikumist: raske mõisaorjuse ja kroonuteenistuse kartusel on rohkel arvul eestlasi põgenenud Soome rannasaartele, kus püsisid kohati ühtlastes gruppides, kuid varsti sulasid kokku soomlastega ja soome-rootslastega. Siiski on meie randlased veel mitme põlve kestel meeles pidanud oma sugulasi Soomes ja käinud neid külastamas või saatnud nende juurde oma lapsi teenima. Veel 1906. aastal on siirdunud umbes 100 randlast Soome, Porvoo ja Lovisa vahele Kabbõlisse. Seetõttu on Soome randades üsna laialdaselt kõneldud puhast eesti keelt ja seda on mõistnud paljud soomlasedki. Meie randlased on osanud jälle soome keelt, veidi ka soome-rootsi murret, sest neil aladel elab rohkesti rootslasi. Vastastikkust keeleoskust on vaja olnud elavas läbikäimises.

Üle lahe on peetud elavat kaubavahetust. Juba ammu enne riiklikku iseseisvust on Põhja-Eestist veetud kartuleid teistesse riikidesse. Selles väliskaubanduses olid randlased tähtsad vahetalitajad: nad ostsid maa-küladest kartuleid kokku ja vedasid oma laevadega Soome, eeskätt Helsingisse, kus müüdi suurel või väikesel arvul sadamas, vahel ka turul, kus Eesti kartul oli otsitavaks kaubaks. Kui meie mõisades töötasid suured viinavabrikud, siis olid randlased tegevuses viina vedamisega Soome. See sündis seaduslikus korras, aga varakult ka seadusevastaselt, salakaubaveona. Mõned vanemad inimesed teavad kinnitada, et viina salaveos olevat isegi mõisad kaastegevad olnud, luues mõnikord suuremad tagavaralaod väikestele rannasaartele, kust oli lühem tee üle mere Viinavedu teostatud ka hobustega jääd mööda sõites, ka käinud soomlased ise neil retkedel. Talvise elava läbikäimise hõlbustamiseks olevat isegi ajutised kõrtsid asutatud merejääle.

Üksvahe kauplesid meie randlased rohkesti ka kanamunadega. Seda kaupa ostsid maa-kaupmehed kokku, sageli vahetasid muu kauba, ja randlased toimetasid munad Helsingisse või muusse Soome linna. Kuid pikalt kaubareisilt ei tahetud tühjade kätega koju tagasi tulla, vaid toodi sagedasti kaasa ilma tollita riidet, tuletikkusid jne., mida müüdi vahetasuga edasi. Enne maailmasõda tarvitati Põhja-Eesti maakülades väga rohkesti panderollita Soome tuletikku, mida randlased käisid salaja müümas. Muidugi oli sellisel

kaubaveol oma riisiko, ja randlastel tuli sagedasti sekeldusi ametivõimudega. Mäletatakse isegi, kuidas Krimmi sõja ajal grupp randlasi sattunud Läänemerd blokeeriva Inglise sõjalaevastiku kätte ning hoitud vangis terve suve. Juhtus ka õnnetusi, enamasti tormisel merel, pimedail sügisöödel purjetades.

Kuid soomlased käisid ka meie maal kaubareisidel. Nad tõid kaasa peamiselt soolatud silku, mida müüsid või vahetasid vilja vastu maaküladesse. Selliseid kaubasoitusid tehakse praegugi Virumaa rannaküladesse, kus kauba-päevad kujunevad omalaadseiks „hõimupühadeks“, nagu sellest on rohkesti juttu olnud ka meie ajakirjanduses. Seal on külatajajaks peamiselt Suur- ja Tüütsaare soomlased, kes elavad Eesti ja Soome randade vahemaal. Kuid paar inimpõlve tagasi käisid Harjumaa randades ka päris rannasoomlased. Üheks tähtsamaks keskkohaks oli neile Jõelähtme kihelkonnas Jägala jõesuu, kuhu pääses laevadega hõlpsasti rannale ja kus asus mugav peatuspaik, Jõesuu kõrts. Seal viibitud mõned nädalad ja müüdnud maarahvale silku. Muidugi võeti vabal ajal osa ka meie ränva lõbustustest ja „seltskonnast“, mille üheks tulemuseks on hulgaline soomepärase rahvatantsude ülekanne meie rannaküladesse. Tagasisõidul võtnud soomlased kaasa viinalaadungid. Praeguse Loksa aleviku läheduses asuval Hara saarel teotseb umbes 60 aasta eest alates suur kilutööstus, millel olnud ka suhteid soomlastega. Soomes polevat kuigi palju kilu püütud ja suvisel kuumal ajal, kui tööstuses olnud kilusoolamine raskendatud, müüdnud värsked püügid soomlastele, kes olnud selleks hulgaliselt kohale sõitnud.

Kuid kõige elavamalt läbikäimist Soome rannaga on võimaldanud meie randlaste kalastussõidud. See on huvitav peatükk meie randlaste elust, millest kõneldakse tänapäevalgi rohkesti. Nimelt käisid Kuusalu — osalt ka Haljala ja Jõelähtme — rannarahvas kevadeti Soome saarestikus pikemal kalapüügitretkedel. Võib arvata, et seda tehti mitme sajandi kestel. Eesti rannas olnud vähem kala või ei saadud seda sügavama mere ja viletsate püüniste tõttu nii kergesti kätte kui Soome madalais rannaveses, kuhu tuli räimi arvukalt kudema. Selleks ajaks sõideti Soome kestvamale püügile. Ettevalmistused sõiduks algasid juba maarjapäeva ajal, mil hakati valmistama vajalikke toidutagavarasid, peamiselt erisugust paksu hapupiima ja kuivatatud „soomeleiba“. Kaasa võeti rohkesti silgutiindreid. Kohale sõideti suuremate purje-

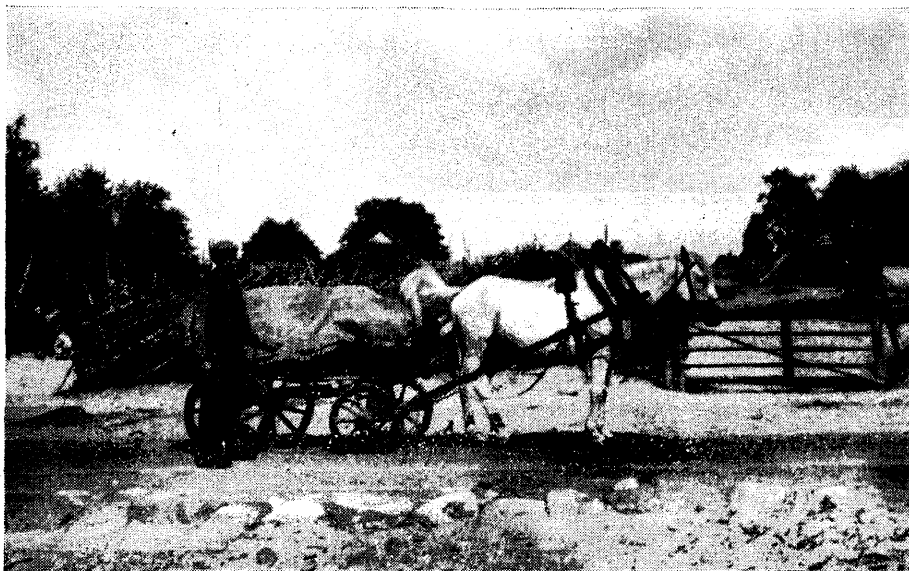

Rüsa pullutamine Pärispää rannas

Foto R. Põldmäe

laevadega, mille pardale võeti väiksemad kala-paadid. Soome viidi kõik tööjõulised mehed ja nooremad naised, nii et küladesse jäid ainult jõuetud vanad ja lapsed. Mahajääjail olnud sagedasti raskusi mõne erakordse tööga, näiteks surnumatmisega.

Sõitu alustati maikuu algul ja see kestis paar päeva, halva ilmastikuga muidugi kauem. Algul mindi mõnesse lähemasse linna korraldama tolli- ja maksuasju, sest püüdmise eest makseti väikest tasu püügi-alade omanikele. Peatuti väikestel rannasaartel ja püük toimus nende läheduses. Kuna saared olid enamasti inimestest tühjad, siis ehitati endi jaoks väikesed kalamajad. Mõnel mehel leidunud seal isegi saun. Kui kalasaak oli väheldane, siis tehti vabal ajal käsitööd. Rikkaliku püügi korral oli aga kõigil käed tööd täis, sest saadud kala oli vaja kohe soolata. Nõnda töötati 6—7 nädalat, kuni räime kudu-aeg oli möödas ja kodus hakkas ootama heinatöö. Saak oli enamasti rahuldav, nii et iga osavõtja jaoks saadi paar tündrit silku. Muidugi oli juhtumeid, mil tuldi peaaegu tühjal tagasi. Neil juhtudel osteti ka soomlaste käest silku, mida

R. Põldmäe foto

*Rannamees läheb
kalakoormaga
järvamaale*

sa'i kallima hinnaga kodumaal edasi müüa. Juhtus ka rikkalikke püügiaegu, mis tasusid nähtud vaeva korralikult. Keegi jutustaja mäletab, et ühel aastal pole jätkunud kaasa- võetud silgutündritest, nii et soolatud kala täis ka mõned paadid. Üldiselt ei olnud meri millalgi helde tasuma raisatud töövaeva, nagu see on alati olnud randlase saatuseks.

Seesugused püügimatkad hakkasid kaduma 1870—80. aastate paiku. Siis hakati tarvitama paremaid ja suuremaid võrkusid, millega saadi kala ka oma rannavetes. Siiski kestis veel mõned aastakümned soomeskäimine edasi, kuid teisel kujul. Rahvarikkais rannakülades ei jätkunud kõigile pidevalt tööd, seetõttu siirdus kalapüügi hooagadel osa rahvast Soome, kus asuti palga eest töösse soomlaste võrkude ja nootadega. Töö lõpul saadi tasuks teatav osa püütud kalasaagist, mis toodi koju kaasa. Praegused vanemad randlased mäletavadki peamiselt seda perioodi, kuna nad ise on selle kaasa teinud.

Mineva sajandi teisel poolel on randlaste sagedast Soomes käimist põhjustanud elav soolavedamine, mis toimus salaja, seadusevastaselt. See oli hädahohtlik, sageli elukar- detavgi tegevus, kuid randlane on alati olnud julge ja riskiv. Pealegi oli soolavedu kül- lalt tasuv ettevõtte. Kõrgete tollide tõttu oli Venemaal sool väga kallis. Nõnda maksnud soola tündrimõõt (kaalub umbes 10 puuda) Tallinnas 10 rubla ja veel rohkem. Selle vastu Soomes, kus valitses oma tollikorraaldus, saa- nud tündri osta 2—3 rublaga, seega oli hinna- vahe mitmekordne. See meelitas ettevõtlikke randlasi keelatud äriajamisele. Soomest hakati hulgaliselt tooma tollita soola, mida müüdi

suure vahetasuga edasi. Seda asus Vene piiri- valve muidugi takistama, mis tekitas ägedat võitlust kontrabandistide ja rannavalvurite vahel. See meenutab mitmeti praegusaegset salaviinavedamist, kuigi soolavedu ei võtnud niisugust ärilist ulatust. Soomes käidi ena- masti sügisel, sest pimedate ööde varjus oli parem salakaupa maale tuua. Lähenevat soola- vööri oli rannas ootamas mingi valvepaat, mis tõi kaldalt kohale väikepaadid, kuhu laaditi laadung maaletoomiseks. Kivistelt kallastelt kanti suured soolakotid seljas üles. Tihti sattus rannavalvur parajal ajal kohale ja kon- fiskeeris kauba ning paadid. Tegu karistati enamasti rahatrahviga, mis ei olevat olnud väga kõrge. Valvureist osati mööda pääseda ka kavaluse abil. Nõnda pandud mõnikord kotid liiva täis ja lastud need konfiskeerida, kuna samal ajal toimetatud mõnes teises ko- has tõeline soolalaadung kaldale. Valvurid olnud ka ise teiste valve all. Kui soolavedajad lähenesid merelt, siis pidi kaldalt kuidagi märku andma rannavalvuri asukohast. Siis hakanud järelkäija heleda häälega hüüdma, nagu kutsuks kadumaläinud siga, nõnda teised teadnud hädahoju lähenumist. Karistuse kar- tusel oldud mõnikord sunnitud soolakotte merre uputama või koguni laevu põhja laskma. Vahel suudetud ka venelasi-rannavalvureid enda poole meelitada. Leidunud mõned „tublid mehed“, kes visanud sineli ja püssi kõrvale ning asunud abiks soolakottide kaldaleviimi- sel. Tasuks antud rummi ja muud kalliskaupa, mida Soomest kaasa toodud.

Muidugi ei lõppenud hädahoht veel kaldale- jõudmisega, sest kaupa oli vaja ka realiseerida. Peale omatarvituse veeti suurem osa

soolast maaküladesse. Sügisel toodi kaup Soomest ära ja talvel veeti lumeteega laiali. Selleks pidi enamasti hobuseid palkama, sest rannataludes peeti neid vähe, toidu ja vastava töö puudusel. Rannavalvurid jälgisid hoolsalt ka ühendusteesid ja võtsid vahel suured voo-
 rid kinni. Kord sattunud valvurid 30-koormalisele voorile Virumaal Ilumäe kabeli ligidal, kui rannamehed parajasti ühes talus puhkust pidanud. Koormad saadud õues kätte, kuid mehed hakanud toast valvureid pilduma ahju- ja kerisekividega, lammutades ahju täies ulatuses. Valvurid lasknud püssidega maja pihta, kuid vanamoelisel majal olnud seevärra paksud palkseinad, et kuulid pole neist läbi tunginud. Võitlus lõppenud valvurite võiduga, kuid nõudnud suurt pingutust. Seesuguseid lugusid kõnelevad vanemad inimesed rohkesti. Mõnel juhul olevat kokkupõrgetes ka inimesi surma saanud.

Sool viidi maaküladesse ja vahetati seal vilja vastu. Kui Soomes saadi ühe viljamõõdu eest $1\frac{1}{2}$ mõõtu soola, siis maakülades anti soolamõõdu eest $1\frac{1}{2}$ —2 mõõtu vilja, seega oli teenistus 2—3 kordne. See oli enamasti vahetus-kaubandus, mille juures raha peaaegu ei nähtudki.

Püsivamalt tehti vahetuskaupa kaladega. Kuusalu randlased viisid omapüütud ja Soomest toodud soolatud silgud peamiselt Järvamaale. Sealt saadi vastutasuks vilja: rukist, otre, kaeru, kartuleid ja keeduviljagi. Silgu-

mõõdu eest sai harilikult $2\frac{1}{2}$ mõõtu vilja. Rannamehi võeti maakülades lahkesti vastu, sest neid tunti kui ausaid kaubitsejaid ja peale selle kui võrratult lõbusaid nalja- ning laulumehi, kes töid suurt elevust vaikselseis maaküladesse ja -kõrtsidesse. Neil asjaoludel on Kuusalu rannarahvas olnud palju rohkem kokkupuutes Järvamaaga kui oma lähedase sisemaaga, mis pidas kaubanduslikku ühendust teiste randadega.

Need laialdased kokkupuuted soomlastega on mitmeti mõju avaldanud randlase isikule ja elamisviisidele. Eriti tugevasti on Soomest mõjutatud randlase keelemarre, nii et päris ehtsast „pohirannast“ saab paremini aru soomlane kui Eesti sisemaalane. Soome mõju on tugev ka ranniku-ala rahvaloomingus, eriti rahvamängude ja -tantsude osas, millest mujal on lähemalt kõneldud. Randlane kõneleb Soomest sagedasti kodusemalt kui oma sisemaast, ja soomlase eluviisidki on saanud talle mitmeti omasteks. Kõige rohkem on kokkupuuted teise rahvusega laiendanud randlase silmaringi, teinud ta mõttekäigu avaramaks, mis on kasuks olnud mõneski töös ja toimetuses. Suhted Soomega ja kaugema sisemaaga on teinud randlase ka sõbralikumaks naabri ja võõra vastu, mis on soodustanud rannarahva head omavahelist läbisaamist, mitmeti idüllilist ühiselu ning ühiste töö- ja eluraskuste kandmist.

R. Põldmäe

R. Põldmäe foto

*Tüüpiline
 rannamaastik
 Pärispää
 neemelt*

Laasemäe ja Meeta

II

Kõik need mõtted mõjusid Meetale ängistavalt. Kas ei leidunud siis tõesti midagi lõplikku, mida ta oleks saanud teha oma kodu heaks?... Aastad lähevad. Ta saab vanaks... töötab... töötab... ent kas saabub lahendust?... On üldse olemaski mingisugust lahendust?... Ta ei saanud ju ikka teha muud kui seda, mis ta just pidas parimaks ja mida ta sai teha...

Suvi tõi jälle töömuresid, mis sundisid unustama kõik muu. Mõneks nädalaks ei olenenud muud kui kaskedeaalune haljas niit ja lõhnavate heintega täitunud küünid. Sidudes viljavihke või kandes neid hakkidesse ei mõtelnud ta muule kui valminud viljale ja teralistele vihkude raskusele. Erni oli kaugel ja Laasemäe tulevik ebatähtis — tal polnud aega ega tahet mõelda neile — nüüd.

Tööde jätkudes kerkis hinge lootus, et see muretus jääbki vast alatiseks teda hõlmama. Kui ta hetkeliselt võis olla ükskõikne homse vastu, siis pidi see vast ka pikemate aegade kestel õnnestuma — kujunegu väline elu nii või teisiti. Ta oleks üle oma saatusest!...

Sügise tulles arvas Meeta mitmel pikal õhtul kurbusejoont nägevat ketrava ema näol. Ta märkas, kui ootusrikkalt vanemad talle vastu vaatasid, kui ta mõne kirjaga postitalust tuli...

„Nad ootavad kirja Ernilt,“ mõtles Meeta ja oli vihane vennale, et see isale ega emalegi ühtki tervitust ei olnud läkitanud. Jõuetu test vihahoogudest kasvasid uued abitusepiinad. Ta polnud nii üksinda, et oleks võinud oma muresid lihtsalt kõrvale heita, ta pidi hoopis muretsema ja mõtlema ja mõtlema, kuidas poega emale tagasi tuua... ja ikka veel ei leidnud ta moodust selleks.

Abitus sulatas ettevõtlikkuse. Kui hallidel päevadel või vaiksetel õhtutel mõtted veel juhtusid libisema kardetavale alale — Ernile ja Laasemäele — siis varjas kõik teised tunded soov põgeneda ja jätta kõik.

Sügisene linnasoitki oli juhitud sellest soovist. Vast õnnestuks tal linnas leida teenistukohta ja... Ta ei kõnelenud vanematele oma soovist ega julgenud öieti iseeneselegi tunnustada, kui väsinud ta oli Laasemäest. Moraalses paanil'as põgenes ta mõtete ja vastutustunde eest kõige esmalt.

Linn tundus hallina ja võõrana, ent siiski kuidagi imeliselt kutsuvana. Õhtul tänavail jalutades mõjusid valgusreklaamide kirevus, vaateakende hele valgus ning autolampide liikuvad valgusejoad talle uimastavalt. Grammofonimuusika pani peaaegu vabastunult nutma. Kunagi varem polnud ta tänavatel näinud nii palju nii hästi riietatud nii suursuguseid inimesi kui sellel õhtul ja kunagi varem polnud ta end nii meelitatuna tundnud mõtte juures, et võib sulada nende inimeste hulka ja saada nendesarnaseks — uuesti!

Taaslinnastumisega pidi kindlasti alatama riietusest. Unistades kaunist väikesest kleidikesest läks Meeta järgmisel päeval riietostma. Kaupluses viibis erakordselt palju

inimesi. Mütüjatel oli väga palju tegemist. Lett oli üle kuhjatud mitmesuguste kangastega. Meeta ees seisis vanamoeline taludeke mustakirjalises siitsirätis; just seda liiki vanakesi, kellele ta eriliselt sümpatiseeris. Eit vahitis arvukaid kangaid ja kaupmeheharrasid ilmse aukartusega. Kindlasti oli ta juba tükk aega siin seisnud ja ootas nüüd, millal mõnel müüjal jääks nii palju aega, et ta ka oma soovid jõuaks avaldada.

Ootusrikkalt jälgisid nad Meetaga pika meesmüüja liigutusi, kui see valmistus tšekki andma kundlele, keda oli viimati teeninud. Meeta lootis, et vanakese järele tuleks vast tema kord.

„Näidake mulle seda punasekirjut flanelli!“ hõigati korraka seljatagant keset nende ootust. Meeta pöördus imestunult, sest hüüdja oli vist küll äsja tulnud uksest. Ent see oligi juba astunud temast mööda, lükanud künarnukiga kõrvale vanakese ja seisis leti ääres.

Meeta püüdis asjatult hoida näol suurlinnalikku üleolevat ilmet.

„Palun näidake mulle seda pruuni kangast!“ katsus ta sama enesekindlalt käsutada preilit, kes teisel pool letti parajasti lõpetas kollase pesurüide mõõtmist. Teda ei märganud aga keegi, sest kõrgiilmeline vanem saksa keelt kõnelev daam tema kõrval küsis parajasti musta villast riiet näha ja teisel pool letti oli kõigil tuline kiire mustade kangaste ette laotamisega.

Meeta hammustas huuli ja eideke astus kõrvale, et sedagi hiljemtulnud oma ette lasta. Nähes alandlikku ilmet tema näos, haaras Meetat kaastunne ja viha, et keegi vanakesest ei hoolinud.

Ta hääli oli korraga nii energiline, et see kostis peaaegu vihasena ja ta oli valmis müüjaid sakutama käisest.

„Palun! See emakene ootab juba kaua ja kindlasti on tal kiire!“

Ta ei teadnud isegi, kas nägi ta oma vana ema selles eidekeses või austas ta temas mõõdunud sugupõlvi — ta teadis vaid, et äkitselt, eneselegi ootamatult ta põlgas linna ja kõiki neid inimesi, kes alandlikku vanust ja laia maad ei austanud.

Uuesti tänaval, ei mõtelnud ta enam, kuidas alustada koha otsimisega. Ta tundis selle asemel peaaegu ürgset, isegi veel mitte mõtteks saanud tungi — jõuda võimalikult ruttu maale, olla hea ja ustav oma emale, saada veel lihtsamaks ja talulisemaks — ja üsna natuke, peita end linnainimeste ninakuse eest...

Joosta ema juurde, suruda oma nägu vastu ta kortsulist palet, kaitseda teda ja tunda ennast kaitsetuna — see tung kandis teda veel rongiski. Raudteeäärsete väljade avarus, pruunide lepikute madalal ja lume väärmatu säravvalge samasus kõikjal mõjusid kodusena. Taadikene, kes vastaspingil piinles, et oli sattunud mittedisainitsetajate vagunisse ning ei saanud piibutada, oli sugulaslikult armas. Linnadaam, kes istus akna all siidsukastatud jalg põlvel paistis imelikuna, võõrana. Kui ta enne lahkumist ühes jaamas võttis peegli ja puudritopsi, vaatasid Meeta ja vanamees vargsi üksteisele otsa ja muigasid.

L. OSKAR

Koitjärve raba (õli)

Laasemäe majad polnud peale kooliaegastid kunagi nii sõbralikkudena ja madalatena tundunud kui seekord. Raagne pärn, põldude tagant paistev kuusikumüür ja madalduvas karjamaaveeres pruunendav lepik olid saanud nagu osaks temast enesest, nii et ta tundis, et üldse vist ei suudaks elada neist eraldatuna...

Ena tuli Meetale vastu käbedalt ja rõõmsalt. Ta kuulas linnajutte peaaegu ahne ootusega. Isa ei lahkunud õhtu kestel peaaegu kordagi kuuldekauguselt. Alles õhtul voodisse heites ja kuuldes ena pettunult ohkamas, taipas Meeta, et nad kogu aeg olid oodanud, kas tütrele pole ehk ka Ernist uudiseid...

See pettumuseohe tundus Meetale etteheitena, et ta linnas polnud rakendanud kõiki oma võimeid venna otsimisele, et selle elukorrast isale-emale kas või ainustki rahustavat teadet tuua... Õhtu vältel oli ta rahul ja õnnelik olnud, nüüd aga selgus talle, et ometi polnud oluliselt midagi muutunud. Muutus oli olnud vaid temas eneses, et ta ise oli pääsnud soovist pääseda linna, haletsusest oma kaunite käte vastu, igatsusest muusika, teatri, kino ja ilusate linnarõivaste järele ning et ta nüüd oli saanud iseeneses kindlaks, et ta tõesti ise tahtis jääda Laasemäele.

Muidu oli kõik endine. Isa, kes võitles läheneva vanaduseväsimusega ja muredega koha tuleviku pärast, mida ähvardas laokilejäämine tööjõudude vähenemisel ja poeg,

kes ikka veel ei tahtnud tulla koju ega teatanud vanematele oma elukohtagi. Meeta osaks oli endiselt töötamine ja ebamäärane tulevik.

See „muudatus temas eneses“ omas aga siiski suurt tähtsust ja jõudu. Mured olelesid veel, ent nad ei valitsenud enam. Kui ta varem sattus meeleheitelise mõttest, et tal tuleval aastal samal ajal vast veel peaks tulema Laasemäel viibida, ennast ohverdades, oma kallist aega raisates ja kui ta mõnigi kord kibedustundega mõtles Ernile ja sellele, millest ta nüüd tema tõttu peab eemal olema — siis oli ta nüüd valmis paljudeks, paljudeks aastateks jääma kohale, kui vaid suudetaks korda tulla talutöödega.

Kuigi ta veelgi ootas Erni tagasi tulemist — vanemate pärast —, mõtles ta siiski ajuti õige murelikult, mis saaks temast enesest sel juhul... Kui vend tuleks naisega, peaks tema, Meeta küll vist lahkuma... Kuhu ta läheks sel juhul?... Linna?... Ta kahtles, kas temast oleks saanud enam konoritöölist.

Võib-olla tuleks vend siis kui ta on juba vana. Ta ei leiaks siis kuskilt omale pidet... tööd... kodu... Vast pidi ta siiski juba nüüd lahkuma ja iseenesele mingisuguse tuleviku kindlustama...

Siis ta nägi aga isa ja ena vanadena istumas ja lootusetus igavuses igatsemas laste järele. Meeta ei võinud lahkuda, ta pidi

jääma neile! Ta pidi jääma, sest et ta ei tahtnud, et nemad vanadena ja tõntsidenä kõige kauem oleksid pidanud ootama kauplustes ja ametikohtades, tema tahtis oodata nende asemel!

Veel ta oli Laasemäel.

Kuna ta ei pidanud end enam hommeminejaks, siis tekkisid ümbruskonna inimestega ootamatult hoopis teistsugused suhted ja ta õppis neid teistsugustena tundma kui varem. Ta leidis sõprugi, kelle mõtted, samuti kui tal eneselgi, keerlesid talutööde ja kohamurde ümber. Öhtud ja pühapäevad olid hubasemad ning mõtted eksisid harva kaugemale tänase ja homse teedelt.

Eriline sõprus tekkis tal ühe põllutöökooli lõpetanud intelligentse paljulugenu näormehega, perepojaga naaberkülästä. Nad olid õieti naabrid, sest Laasemäe karjamaataguses soos ühtusid nende piirid. Meetale meeldis kuulata teise jutustusi soode kuuatamisest, kanadest, sigadest, mesilästästä ja lehmäde piimaanni suurendamisest. Ajuti ta vedas noormehe kättpidi välja, talutas teda ringi Laasemäe põldudel ja metsas ning päris ja kavatas, kuidas Arno siin kõike korraldaks kui tema oleks Laasemäe peremees.

Nende kõneluste kaudu jõudis Meeta otsusele, et perenäisena peaks ta palju teha suutma talu sissetulekute suurendamiseks. Neil oleks võinud olla märksa suurem kari, kuna neil oli ju nii palju heinä- ja karjamaad, et nad võiksid kasvatada rohkem sigu ja koraks katsetada mesilästästä pidamisega. Hirm, et nad ei suudaks isa vananedes võtta sulästä, hakkas vaibuma. Laasemäe ännaks neile peaaegu kõik vajaliku söögiks ja riideks — Meeta küll ei vajakski vist midagi väljast — ning suläse palga nad pidid lihtsält kuidagi kokku ajama!

Uue suve tööd ei möödunud väsimusetuimuses. Laasemäe oli elav, noor, arenev ning Meeta võis teda arendada. Töötädes aias või põllul, kus käed puudutasid jahedat koredat mulda, tundus Meetale, nagu silitaks ta hea suure looma pead, keda ta armastas ja kelle armastuse ta oli võitnud. Ta pidi hoolitsema Laasemäe kui elusa olevuse eest, kelle palvet ta tundis ja tänuikkust aimas.

Vaevält ta veel lahkumisele mõtles. Ainult siis, kui ta nägi, millise kartliku ootusega vanemad kuulasid õnnetusohvrite nimesid, kui ta ajalehest mõnest liiklemisõnnetusest juhtus lugema, meenus talle vend. Viimasel ajal oli nendeni siiski ulatunud kuulduisi Ernistä, tema kavatses tavast abiellumisest linnas. Nad said ka lihtsa vähejutustava kihlkaardi, millel polnud muud peale Erni ja ta kihlatu nime. Milline oli see naine, kust oli ta pärit — seda kõike ei teadnud nad.

Kuna nad seda arutasid ja oletasid, mõlles Meeta palavikuliselt. Oli väga võimalik, et nüüd saabus lahendus tema seisukorda isakodus. Ta ei uskunud, et vennast saaks veel talupidajat, eriti kuna nüüd oli ka abiellunud linnas. Kui vend aga kindlasti ei tulegi Laasemäele, kas oli siis mõtet sellel, et Meeta püüdis seda hoida talle. Meeta jaoks polnud Laasemäe kunagi talu, vaid kodu ja kodu oli kodu vaid niikaua kui Meeta omaksed seal

elasid. Kas oli mõtet selles, et ta vaeväs end talu hoidmiseks vanemate eluajal, kui nende surmale ometi järgneks koha müümine ja võõraste kätte minnek?... Tõesti, meel-samini oleks ta sel juhul lahkunud kohe!

Nad kõik igatsesid väga näha Ernist. Meeta lootis, et vend nüüd siiski tuleb neid külastama. Ta teadis, et vend polnud halb inimene ja et ta seninigi vaevält oli eemal püsinud niipalju vihast Meeta vastu kui üldisest hoolimatusest ja unustusest. Uues ümbruses talle vast ei meenuudki, et teated tema elukorrasst oleksid uudiseks kodustele.

Kord, suvistepühadel, tuli ta nüüd tõesti.

Polnud pisaraid ega etteheiteid. Ema silitas vaid eriti hellalt poja põski, kui see kolde ette oli istunud, ning vaatles õietü uudis-tavalt noorikut. Meetagi tegi samuti. Vennanaine tundus väga sümpaatsena, ent ta taipas kohe, et temast ei saanud Laasemäe perenaist ega üldse maale tulejat. Vend oli Meeta suhtes hurmavalt seltsimehelik ja sõbralik, nagu vanastigi, ainult nüüd oli ta üsna natuke uhke, sest nüüd oli ju tema linnahärra ja Meeta maatiidruk. Ta oli rahul oma eluga, uhke oma naisele ja ei huvitunud hetkekski Laasemäest.

Ta tulek tõi värskuselaine enesega ja see värsked kergendustunne ei kadunud ta minekuga.

Meeta käis vända ja vennanaist hobusega jaama viimas. Tagasi tulles laskis ta õhjad lõtva ja vaatles kord jälle eriti tähelepanelikult kõiki neid põlde, kaugemal asuvat heinä- ja ees kodumajade taga asuvat karjamaad. Oli siis nii, et pidi saabuma lõpp seniste laasemäelästästä valitsemisega neil mail?... Sest Erni küll ei tulnud tagasi.

Ent veelgi ei suutnud ta nõustuda mõttega, et isa peaks siit lahkuma enne surma või et vanemate surmaga järele ta peaks oma päris-kodu, Laasemäe, kaotama.

Kui ta nii istus vankris õhjad lõdvalt rippumas kätes ja kahjumeeli vaadeldes põlde talle meenus, et ta olukorras nende aastate jooksul ometi oli olnud muudatus, mis teda nüüd aitas. Ei olnud ju enam nüüd nii, et temagi ihkas lahkumist — tema tahtis ju nüüd jääda. Ta ei kardaks vastutustunnet, raskusi — mitte midagi! Ta ostaks talu vennalt — maksaks tema pärisosa ja hakkab nii ise Laasemäe peremeheks. Visata koht, millest Erni ei hoolinud, teatraalse žestiga temale — oleks olnud ainult rumal!

Korraga oli tal väga kerge. Üha naeratades jätkas ta sõitu üle põldude. Meelsamini oleks küll kohe üle karjamaa ja soo jooksnud Arnole uudiseid jutustama — seda, et ta on vaba, võib igaveseks jääda Laasemäele, et ta võib abielluda, suurepäraseid parandusi ja uuendusi katsetada — kõike teha!

Koht oli hoidnud teda vangis nii kaua kui ta kartis kaotada oma vabadust vastutuse koormat enesele võttes, ent nüüd, kus ta otsustas end temaga täielikult ja alatiseks siduda, selgus vabadus just selles seotuses.

Sest talud ei ela, kui nende eest hoolitse-takse vaid täna ja homme — nende edu ja elu oleneb alatiseast.

Lõpp

Erna Abrams

Meriröövlite lossi jalalt

Keda meelitab kaugete aegade romantika, uljaste meremeeste vaprad teod, meriröövlite jalaastumistest karmiks muutunud rannajoon, see sooritab jalgsimatka Toolse külla, jalutab piki neeme-riba lossivaremeteni, et tunda üdissse pugevat lossimüüride vahelist jaheidust ja keldrite tarretamapanevat külmust. Aegade jooksul on siit, Toolse lossist, juhitud kavakindlalt laevade sõidusihist kõrvalemeelitamist, nende vallutamist ja paljaksriisumist. Ettevõtjajaks olnud rahvasuu mälestuse järele lossiomanikud ise, tema käsilasteks ja osanikeks lossisõdurite kõrval ka kohalikud kalurid.

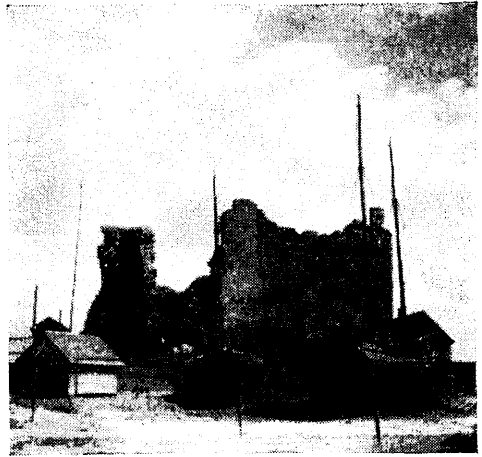
Toolse lossi asukoht on valitud asjatundja silmaga. Kolmest küljest piirab lossi meri, neljandal poolel on tänapäevalgi märgata lossi maast lahutanud kraavi aset. Mere ja maa poole tõusevad praegugi tugevad ja järsud müürid, millede ületamine keskaja algeliste sõdimisevahenditega oli küll vist sooritamatu ülesanne, kui lossis oli mõnigi sõdur. Siin oli neid olnud aga alati rohkesti, sest saak meelitas.

Toolse meriröövlite lossist lõuna poole mäerinnakul on vana kabeli asukoht. Rahvasuu jutustab lugu, mis vist küll on luule: Lossis elas kaks venda, üks oli karm must-rüütel, teine armastatud oma pehme südame poolest. Mõlemad armusid ühte tüdrukusse, tekis tüli, kuid et valgel rüütil oli enam poolehoidjaid, oli must sunnitud lossist lahkuma. Aasta pärast olid lossijäänud rüütlil pulmad armastatuga. Kui paar oli jõudnud kabeli altari ette, kihutas mustal hobusel sisse must rüütel, surmas mõõgahoopidega venna ja preestri, haaras mõrvoja ja ruttas tagasi lossi, mis oli taga vallutatud laevaga kohalejõudnud musta rüütlil käsilaste poolt. Peale veretööd jäeti kabel maha, ja ta varises varsti rusahunnikuks ning tänapäevaks on tast järele vaid vaevaltmärgatav ase.

Kabeli kohal kasvavad nüüd nõgesed, nagu ajab umbrohi juuri ka lossimüüride vahel ning pihlakas on isegi kinnitanud oma juured müüri ülemisele äärele. Seal ta leiab omale toitu ja niiskust, tänavu oli ta olnud õitelumest üleni valge ja nüüd kipuvad oksad allapoole painduma raske marjakoorma all. Otse müüride külje all elab kalur Lipson ja tema teab pajatada, et kartulimaa all kumiseb ja kui adrasahk õige sügavalt maasse suruda, siis hakkavad paistma serviti-laotud võlvkatuse paelahmakad.

„Kui võtaks kätte ja kord öösel hakkaks kaevama. Mine tea, missugused varandused mereröövlitelt siia keldritesse unustusehõlma on jäänud?“ arvas mees ise.

Sellest aga on juba palju aastaid tagasi, kui Toolse lossi varemeid külastasid varanduseotsijad. Loss on muinsuskaitse all, siinsamas asub mereside valveputka ja alati on kalasadama tõttu rohkesti liikumist — kuidas saab sellises elavas kohas toimetada

Toolse meriröövlite lossi varemed

Foto O. Tooming

varanduskaevamisi, millise töö eeltingimuseks on üksildus, mahajäetus ja saladuselink?

Nii ei tule kullakaevamistest midagi välja, kumisegu keldrivõlvid nii palju kui tahavad. Ei ole Toolse meestel enam aegagi mõelda võõraste varanduste püüdmisele ja otsimisele, elu on läinud teist rada ja toonud majja uued tuuled ja uued suunad. Nüüd popsutavad õhtuti kalasadamast välja mootorpaadid, paadistmeil vahariietes mehed. Lähevad võrke merre laskma. Ent veel viis aastat tagasi oli olukord hoopiski teine, sest siis valitses siin veel tublisti vanade meriröövlite vaimu.

Mõisnik õpetas Toolse ja üldse kogu Viru ranniku rahva teenima raha ja ülespidamist „köveraid teid“ pidi. Olid ju mõisnikud need, kes vedasid Soomest suuri soolalaste, milledest sisemaal löödi suurt profiiti. Soola veeti siis, kui enam ei saanud tungida võõrale laevale. Kui soolaga ja ka vahepeal proovitud kohviga ei saanud enam häid otsi teha, leiti uus sissetulekuallikas — salapiirituse-vedu. Võibolla oli pirtuveo aeg salakaubitsemise hooaegadest kõige ulatuslikum ja levinum, ning sellest ei jäänud loomulikult puutumata ka vanade mereviikingite kants — Toolse. Need olid hädaohtlikud ajad, olid riskeerimise, sageli elu ja surma peale väljasolemise ajad. Neist ollakse nüüd üle ja kui mõni noormees toob maale veel pakikese tulemasina kive ja kompsukese kõnvi, siis on see kõik kriipsukene endise salakaubitsemise kõrval.

Rahvas ka siin mereröövlite lossi jalalt on pöördunud rahulikumale elule, on otsinud uusi eluülespidamise viise. Lõherüasid on tekkinud merre juba tihedamini, kui see heaks püügiks vast soovitavgi, angerjapüüniste arv kasvab järjest ning tänavu on suurenenud ka silgupüüdjate arv. Elu nõuab oma ja elame peab, ohkavad kalurid, sest endiste aegade hiilgus ja kerge rahategemise võimalus pole mälestusest kadunud...

Ei tea, kas meelte rahunemisega, elu vaiksematesse vetesse jõudmisega on seletatav

Foto O. Tooming

ÜENÜ Toolse osakonna näitetrupp
„Tootsi pulmas“

ka hooga seltskonnategevuse algus? Toolse elas kuni 1935. ilma seltsita. Elati ümbruskonna organisatsioonide arvel, käidi nende pidudel ja vahetevahel mõni katsus ka naaberkülade organisatsiooni vankrit vedada. Neid oli aga vaid üksikuid. Suurem osa veetis aega kas kaarte lüües, küla vahel ühist „kontserti“ andes või muud sellesarnast lõbustust otsides. Kuni kolm aastat tagasi asutati ÜENÜ Toolse osakond. Naaberkülad said sest naeru, et kas ka teie, pisikese rannaküla nigelad noored, saate seltsile elu sisse?

Naer on ammu kadunud. Sendita kassas asus osakond kohe asutamise järele ehitama kõlakoda, mis on nüüd kujunenud kogu laia ümbruskonna toredaks kooskäämise kohaks. Toolse näitetrupp on võitnud tunnustuse rohketel külaskäiguetendustega paljudes ümbruskonna vanade seltside kodudes ja osakonnale vaadatakse kui elujõulisele ja tublile seltsile, kes teeb tõhusat tööd.

Kuidas oli see võimalik?

Võibolla aitas kaasa vanade meriröövlite vaim. Meriröövlid peavad kuuluma ühte, peavad olema kui üks mees rõõmus ja kurbuses, hädas ja õnnes. Ja Toolse rahvas, nii noored kui vanad, läksid ühiselt, töötasid käsikäes ning kõlakoja seinad kerkisid ja kogu seltsielu edenes jõudsasti.

Ühismeeleta poleks väike küla kunagi jõudnud ehitada 600-kroonist kõlakoda, poleks suutnud koguda kassasse kenakest summat raha, luua korralikku näitetruppi, rahvatantsijate rühma jne.

Meriröövlite lossi varemed valvavad aga üle Toolse küla askelduste ja tegutsemiste kui tahtes öelda:

„Kui teil jätkub ühismeelt ja kokkuhoiu vaimu, siis saate nii vanaks, kui olen mina!“

Ja need müürid on juba 480 aastat vanad.

Naatanael

Deliirium sügisest hobukastaneile

Toit maa eksootilise potsti! põrkab koorest
kui puu narkootilise all sünn — õhku toorest
ma kerjus, tühjus keskel, ülal, pääl...
Ning oo! psühhootilisse vallu tihti norgun
kui nii erootilisse krampi Sinust nõrgun...
Ma orjana käin risti löömas säääl.

Kui külmas lõõmas päike loojub tuulde,
ja söömas kastaneid ning puremas ehk huulde.
Sind emban kastanlooma, kes liig suure pääga
— õrn puit, ah Sina heldimusobjekt! —
kui suitsu Nicot' mul meelis tüüne fakt,
et Sa mind katad, toidad (kirgi). Hää kah!

Näen vaevu ajurit, kes põrinal
lä'eb lendu meie eest —
hm, magan vist Su all.

Jlmar Mikiver

Eesti rahvatants New-Yorgis

Vestlus proua A. Zimmermanniga

Tants ei tunne riikide piire. Pea kõik rahvad on kord olnud nii andjate kui ka võtjate hulgas. Antakse tavaliselt oma õitseagadel. Hispaania hiilgeaja temperamentsed tantsud, Pariisi suursalongide menuetid, gavotid, sarabanded, Saksa valsid ja ländlerid, Poola poloneesid, masurkad, varsovienned, krakovjaagid — järjekorras on kõik kord vallutanud kultuurmaailma.

Praegu jubib seltskondlikku tantsu Ameerika. Maailmasõjas vaesestunud Euroopas kaovad kuningakojad ja kapital siirdub Ameerikasse. New-Yorgi raha dikteerib nüüd maailmale oma jazzmuusikat, neegrite ja indiaanlaste tantsu (cakewalk, charleston, foxtrott (teisenditega), blues, bottom, rumba j.t.). Ameerikal endal puudub nii rahvariie kui ka rahvatants.

Seda huvitavam ja õpetlikum võiks „Eesti Nooruse“ lugejatele olla proua Alice Zimmermannilt kuulda kuidas viljeletakse rahvatantsu New-Yorgis, mõjukamas tänapäeva salongtantsu keskuses. Ja kuidas seal viljeletakse eesti rahvatantsu.

*

Proua Zimmermann sai esimesed rahvatantsu oskused ÜENÜ Kaiu ja Tallinna osakondades. Abielludes Ameerikasse tegeleb ta New-Yorgis kümme aastat rahvatantsu juhtimise alal, tundes peagu kogu maailma rahvaste tantsu.

Küsimise sissejuhatuseks ta muljeid meie rahvatantsu viljelemise tasemest. Olles mit-

meid kordi jälginud meie ettekandeid. Ütleb ta märgata võivad uskumatult suuri edusamme. On esinemise oskust ja ettekannete sulavust. Osatakse igas rahvatantsus näha ja esile tuua seda, mis selles haarab ja kaasa kisub. On leitud kohane saatemuusika. Suuresti on muutunud rahvariietus. Juhuslik riietus, valged särgid ja sukad pastaldega on kadunud, riietus on muutunud ehtsaks, usutavaks, nauditavaks. Ka uusi omapäraseid ja ilmekaid rahvatantsu on avastatud, mis eesti tantsule New-Yorgis võivad tuua uusi võidukäike.

*

Aastal 1932. korraldas New-Yorgi Eesti Hariduse Selts esimese eesti õhtu. Taheti kavasa näha ka rahvatantsu, kuid kellegil polnud palju aimu eesti rahvatantsudest. Pr. Pranspilli juhatusel esineti siiski kuidagi Tuljakuga. Esinemise puudulikkusest hoolimata tõstis Tuljak siiski hiigla kombel piduliste tuju. Tuli esinemist korrata ja rahvatantsu viljelemist jätkata. Sattusin siis asja ette otsa. Oleme nüüd aastate jooksul eesti rahvatantsudega New-Yorgis esinenud sadasid kordi tuhandete inimeste ees. Oleme kujundanud kindla kuuest paarist koosneva rahvatantsurühma.

Vajaksime õieti suuremat rühma. Kuid kuigi eestlasi New-Yorgis 2—3000, pole Eesti Hariduse Selts neid suutnud koondada üle 200. Osa eestlasi on nimelt koondunud kommunistliku ühingu ümber. Sealpool oldi alguses vastu igasugusele eesti laulule ja tantsule. Nüüd aga olevat sealgi õpitud rahvatantsu ning ühel esinemisel olnud neil väga suur edu. Tundub, et kommunistidelgi on sama isamaalist põhitooni. Kuuldub, et seal olevat palju rahvatantsu õppemulisi noori, kuid polevat õpetajaid.

*

ESTONIANS DANCE STRANGE STEPS IN PARK AS OTHER NATIONS HAVE FETES

Siiseen Prospect pargis toimunud ameerika-estlaste rahvatantsuettekandest emadepäeval

Meie rahvatantsurühm on praegu New-Yorgis väga tuntud. Esineme sagedasti kohalikes teatrites ja seltsides suure eduga ning oleme New-Yorgi kõrgema seltskonnaga pääsenud häasse kontakti. Siin hinnatakse eestlasi kui tõsist, töukat, tublit ja hästi organiseeritud rahvast. Suvistel esinemistel parkides on meil vahest kümneid tuhandeid vaatajaid ja käesoleval kevadel maailmanäituse platsi suurel isegi 700.000 inimest. Oma rühma väikse tõttu oleme paljudest esinemistest suurtele platsidel pidanud loobuma.

Emade päeva (Mothers Day) puhul esinime Prospect pargis. Sel puhul tõi „New-York American“ pildina juuresoleva momendi „Hüppetantsust“, pealkirja all: Eestlaste tantsul on omapäraseid samme, milliseid teistel rahvastel pole“ ning kirjutas järgmist:

Umbes 10000 pealtvaataja ees esinesid täna 700 värvilistes rahvariides rahvatantsijat reast Euroopa riikidest Prospect pargis. Nendest olid Eesti tantsud New-Yorgi Eesti Hariduse Seltsist pr. A. Zimmermanni juhatusel väljapaistvamad. Eriti omapärane ja huvitav tundus üks vanu „hüppetantse“. Peale eestlaste esinesid veel norralased, rootslased, poolakad jt. rahvused Euroopast ning Ameerikast.

Väga suures osas võlgname oma edu New-Yorgis kümme aastat tagasi asutatud ühingule: Folk Festival Council, mida eesti keeles nimetaksin rahvaste omapära viljelemise koondiseks.

Vägeva muuseum

Avalikult teatavaid muuseumi on meil umbes 40 ümber. Kodumuuseumi on teada ainult üksikuid. Nende asutamisega ja esemete kogumisega on isegi raskusi vastava loa saamisega. Näiteks: vabadussõja aegsete esemete, kas või külmrelvade kogumiseks ei saa igakord luba.

Kodumuuseumide asutamisel peame arvestama ka aineliste võimalustega. Nii ei saa meie eeskujuks võtta Soome suuremate talude muuseumi, kuhu on kogutud kõik talus tarvitusel olnud tööriistad ja masinad. Mõttetu oleks koguda vanarauda roostetama. Meie kodumuuseumi olemust aitab piiritella sõna kodu uurimise definitsioon.

„Kodu uurimine“, kodukoha lähema ümbruse ja selle kaudu kogu kodumaa looduse, rahva elu-olu ja tegevuse ning ajaloolise mineviku üksikasjaline tundmaõppimine on ala, mida juhivad eriteadlased, tarvitades abiks võimalikult laial määral kohalikke elanikke igasuguseist ühiskondlikest kihtidest, nagu õpetajaid, muid maahariltsi, kooli ja üliõpilasi, maanoorsugu, taluperemehe jne.

Ühing on üldtuntud ning suutnud võtta New-Yorgi rahva ja omavalitsuse täieliku lugupidamise. Ta arendab rahvastevahelist koostööd ning püüab rahvaid omaloominguliste varade tutvustamise kaudu üksteisele lähemale tuua. Teda toetavad New-Yorgi rahamehed ning üks ta juhatuseliikmeid on sotsiaalse arengu (The New School for Social Research) kooli direktor Cranford Smith, kes ühingut toetab tuhandate dollarite ja kooli saalide tasuta kasutada andmisega. Peale rahvusliku käsitöö, laulu ja muusika viljeleb ühing eriti rahvatantse. Ja rahvatants sel kujul on end New-Yorgis läbi löönud. Ühing on korraldanud isegi kuni kolmetunnilisi esinemisi ainult rahvatantsulise eeskavaga, kusjuures iga rahvus esineb ainult 5—10 minutit. New-Yorgi linnavalitsusel on praegu kavatsus avalikes parkides toimuvate esinemiste eeskava, mis seni olnud segailmeline, tulevikus täita ainult rahvatantsulise eeskavaga, kusjuures ühing saaks linnalt teatava summa. Rahvale oleks esinemised tasuta.

Rahvatantsude viljelemiseks korraldab ühing igal talvel 4—5 kuulised kursused. Pühapäeva õhtud kuuluvad suuremate koosviibimiste näol rahvaste tutvustamisele. Sel õhtul vastav rahvas esitab end teistele. Tavaliselt toimub see väikese sissejuhatava kõne, väikese käsitööde, raamatute, piltide näituse ning laulude, muusika ja rahvatantsude ettekannetega. Laulud on enne büroo asjatundjate poolt tõlgitud, noodid paljundatud. Nii on

Mõne aastakümne eest oli igas külas tulba või seina küljes laud, millel seisis talude, popsikohtade ja saunade arv omale ja võõrastele teadmiseks. Praegu on neid andmeid isegi vallamajast raske saada. Esimene asi kohe, küsitakse, milleks neid andmeid vajad ja kas see on tarvilik teada.

Vägeva kodumuuseumi mõtte algatajaks olid 8. apr. 1935. a. ÜENU Keskjuhatuse poolt korraldatud kursused Tallinnas ja 15—16. det. samal aastal peetud kursused Tartu Ülikooli juures.

Et üldist huvi äratada on algul püütud koguda mitmesuguseid esemeid.

1. Arkeoloogilisi leide on kogund algkooli õpilased. Neist on üks kivikirves (4000—6000 aastat vana), kaks võrgukivi, üks kivikirve sarnane poolik töö, närijate loomade hambaid ja luutükke antud üle Tartu Ülikoolile.

2. Kultuurajalooliselt alalt vääriks nimetamist vana sõjakirves, 1655. aastal valatud kahur, kivist (arvatav) kahurikuul, rinnalehti, rahvarõivaid, rahasid, tarbe- ja tööriistu.

3. Rahvateaduslisi küsimusi on püütud õpilaste käudu koguda ja saadetud ERA-le Tartusse, millest viimasel ajal jäetakse ärakirjad oma kodumuuseumi hoiale. Siinjuures väärib

New-Yorgi teised rahvused õppinud ka eesti rahvalaule ja rahvatantse. Laul „Kui ma olin väikekene“ algab vabas tõlkes näiteks nii:

When I was a tiny baby Allea, allea,
I was mothers dearest dresure Allea, allea.

Sel õhtul vastav rahvus õpetab siis teistele 2—4 oma maa rahvatantsu. Pääle 1,5 tunnilise tutvustamise osa algab paaritunniline koosviibimine, mil tavaliselt korratakse teiste rahvustantse. Võetakse läbi 40—50 tantsu ennem koostatud ja kõigile koju kättesaadatud eeskava järele. Nii algab üks selliseid kavu järgmiselt (maad eestikeelses tõlkes): 1. Valse, 2. Running Set USA, 3. Polonaise Poola, 4. Csardas Ungari, 5. Hambo Roots, 6. Hasapiko Kreeka, 7. Circassian Cirele Inglise, 8. Eideratas Eesti, 9. Tantoli Norra, 10. Polka, 11. Highland Schottische Soti, 12. Go from me Filipini, 13. Korobotška Vene, 14. Alter Deusse Saksa, 15. Crested Hen Taani, 16. Jota Hispania, 17. Danza Itaalia, 18. Rancho Lõuna-Ameerika.

Ühingu hoogsa tegevuse tõttu on pea kõik maailma rahvused koondunud ühingu ümber. Suurimaid rühmi omavad: inglased, ukrainlased, poolakad, rootslased, norralased, itaallased, leedulased ja sakslased (kelledest viimasel ajal vähe eemale hoitakse). Vähemaid rühmi on tšehhid, eestlased, jugoslaavlastel, kreeklased, šveitslastel, taanlastel, iirlastel, venelastel, lätlastel. Osa rahvusi (prantslased, soomlased) kujundavad ainult juhuslikke rahvatantsurühmi.

*

nimetamist meie külast pärit suurkogu ja luuletaja *Volde mar Rosenstrau ch*.

4. Loodusteaduste alalt on linnunade kogu, liblikaid, putukaid, karploomade kodasid, linnupesi, topiseid, luustikke ja taimekogude jaoks üksikuid eksempl. Maapõue varadest mõned leiud soorauda, gipsi, sinisavi ja lubjakivi.

Esmajärgulise tähtsusega on sõnaline vana vara ja muinasleiu mis võivad jäädavalt kaduda, kui neid ei päästeta viivitamatata.

1935. aastal leidnud keegi asundustalu omanik kündes kivikirve ja kui aasta hiljem läksin seda vaatama, siis oli see juba kadunud. Kui käesoleval kevadel leitud sõjakirvest läksin vaatama ja palusin seda muuseumi jaoks, siis ütles leidja, et sama koha lähedusest on palju odaotsi välja küntud, kuid kõik on jäljetult kadund. Meie piirkonnas on mõni aasta tagasi kaks paari käsikive alles tarvitamiskõlvulised olnud, kuid nüüd on kuski lauda alusmüüri täiteks.

Rõõmustav nähe on see, et meie koolide kaudu lubatakse ja soovitatakse kodukoha uurimise tööd teha. Koolide pääinspektor M. Raud märkis 18. aug. 1937. a. Kojulas peetud kõnes et kodu uurimine on väga tähtis

Muidugi ei mõjuta rahvatantsude viljelemine kuigi tuntaval määral New-Yorgi teisi tantsuharrastusi. Kuid omal ajal ja kohal on ka rahvatants levimas avalike esinemiste, seltside, klubide koosviibimiste eeskavades. Lugupidamine ta vastu on tõusmas. Põhja-Ameerikal, kahjuks, pole lisaks indiaanlaste tantsudele esitada palju rahvuslikku omapära päale mõningate laulude ja inglise algupäraga mõõgatantsude. Puudub ka oma rahvariie kui selleks mitte nimetada peagu rahvuslikuks riideks muutuvat tavalist tööriietust: lihtriidest sinist pluusi punase kaelarätiga ja tütarlastele samast siitsi kleiti väikese mütsikesega, millist tavaliselt väikese paclaga kantakse kuklas.

Sellest hoolimata on ameeriklase rahvustunne siiski erk, tahaksin ütelda isegi üli-erk. Nii piinlikku riigiembleemide: rahvuslipu ja rahvushümni kultust ei tunne kõik rahvad.

Samast lähtekohast hindab ameeriklane aga ka teiste rahvuste omapära ja omakultuurilisi väärtusi ja mul on sageli tunne, et meie ise ja ka mina ise meie rahvakunstilistesse varadesse sellise pieteediga suhtuda ei oskagi, kui seda tihti teeb ameeriklane. Iga rahvuse rahvuskultuuriline väljendus: olgu laul, rahva viis, rahvariie, käsitöö, rahvatants — leiab ameeriklases väga tähelepaneliku ja hindava vaatleja. Olgu selleks lõpuks paar näidet.

Folk Festival Councili juhatusliige preili *Mary Allerton* oli väga vaimustatud meie muu rahvariidest. Ta tellis omale Eestist vastava komplekti ning seltsib nüüd meie

kasvatustlik vahend. ÜENÜ Kodu uurimise harul on siin paras paik noorte tegevusele appi tulla vastavate juhiste ja nõuannetega.

Enamik noori ei mäleta ega tea kui palju on oma külas Vabadussõja kangelasi, langesid ja veel elavaid. Nende elulugude kirjeldamine ja asetamine kodumuuseumi annab kohaliku tunnustuse neile ja äratav järele tegijaid noortes kui isamaa vajab. Jäid ju paljud kangelased ilma Vabadusriistist ja maast; need olid tagasihoidlikud ja mõtlesid momendil ainult oma ülesande täitmisele, kuna agaramad oma teened oskasid esitada.

Ühistegeliste asutuste ja seltsielu arenemise uurimine pakuvad väärtuslikku ainet, mille läbitöötamine aitaks noortes tõsta austust ja lugupidamist teiste seltside vastu ja kasvataks sõbraliku koostöö vaimu.

Möödapääsematud on aga ka kulud, mida peaks omavalitsused aitama kanda. Kui esemete kogumisega tuleks noored ise toime siis ruumid, kapid ja vitriinid peaks muretsetama ühiskonna kulul. Halvasti hoitud esemed hävinevad ja lahked annetajad ei usalda ega võigi näha, kuidas nende annetused kuskil nurgas tõlmu sees kõduneks.

VILLEM ORMISSON

Notüürmort

Järgnevalt mõningaid väljavõtteid kohaliku vallakohtu protokollidest — näiteid tegeliku kodu uurimise materjalist:

Protokoll.

Selli, sel 19-mal Aprillil a. 1885 Sel nimetas päeval oli kohtu majas koos peakohtumees Jaan Luts, abimees I Jaan Vöölmann „ II Kaarel Pruntso Ja sai siin alamal nimetatud asjade pärast kohut mõistetud.

22.

I Juhan Kruusberg kaebab, et Juhan Oumann võttis Raja kõrtsis minu piibu oma kätte suitsetada ja ei annud enam pärast kätte.

II Juhan Oumann sai kohtu ette kutsutud Johan Kruusbergi kaebuse põhjal. Johan Oumann ütles kohtu ees, et mina ei võtnud piibu mitte suitsetada vaid mina vahetasin Johan Kruusbergiga ja mil vahetasin raudtee peal tunnistust ei olnud kummakil ja oli suur vaidlus teine teisega.

III Kohus mõistis et Juhan Oumann annab piibo Johan Kruusbergile kätte ja Juhan Kruusberg maksab 50 koppkad valla laeka trahvi et tunnistust ei ole mitte kumagil ja niisuguste asjade pärast tulevad kohtusse.

Peakohtumees
abimees I (allkirjad)
„ II

Protokoll.

Selli sel 21-sel veebruaril 1886.

N 25.

I. Kohtu ette astus kaupmees Gustav Johanson ja kaebab, et Mari Joonaks ja Viio

esinemistel rongkäikudes oma muhu riietuses alati meiega. Paar aastat tagasi võttis ta Londonis osa suurtest rahvatantsu pidustustest ja kongressist ning kuna ta seal kindlasti lootis kohata ka eestlasi, reisis ta sinna muhu riietuses. Eestlasi ta kahjuks seal aga ei leidnud ning õhtusel koosviibimisel võttis ta siis sõna ka Eesti nimel, kellele ta nii palju võlgnevat ilusa rahvariide näol.

Dr. Cranford Smith ütles ühel koolipeol kohanut noort daami eesti rahvariietes. „Kas teie olete eestlane?“ oli ta daamilt küsinud. „Ei,“ vastanud noor daam punastades, „aga mulle meeldis see väga ilus rahvariie ja ma laenasin ta täna õhtuks endale oma sõbrannalt.“

Kuigi meie rahvatantsud võrreldes teiste maade rahvatantsudega on üldiselt vägagi väljapaistvad, omapärased ja huvitavad, oleks mul siiski lõpuks kodumaale palve: teostatagu nende juures põhjalikumalt võrdlusi ja uurimusi. Nii on „Kaera Jaan“ väikeste erinevustega, tuntud ka Leedus. „Üks, kaks, kolm, neli, viis, kuus, seitse“ tantsitakse täpselt samasena ka Norras ja ühel New-Yorgi raadio saksa muusikale pühendatud õhtul esitati seal Tuljakut saksa rahvaviisina. *A. Meikop*

olid minul vilja kotte nõelumas 22-sel Jaanuaril ja varastanud odre, panid tasku ja mina juhtusin peale ja võtsin odrad käest ära; ja neid odre oli 1½ garnitsad kokku.

II. Kohtu ette said kutsutud need naised Gustav Johanson kaebtuse asjus.

Naesed tunnistasid kohtu ees mõlemad oma süü üles, et nemad seda koerust on teinud.

III. Kohus mõistis naestele selle sandi teo üle trahvi, et kumbgi naene istub puuris kakskümmend neli tundi —

24 tundi.

Peakohtumees
abimees I (allkirjad)
„ II

Protokoll.

Selli sel 21-sel Jaanuaril 1889.

Sel nimetud päeval oli kohus kohtu majas koos, juures oli peavanem P. Luik.

abimees I Jüri Vöölmann
„ II Jüri Pruntso

Ja sai siin alamal seisja oma pärast kohut mõistetud

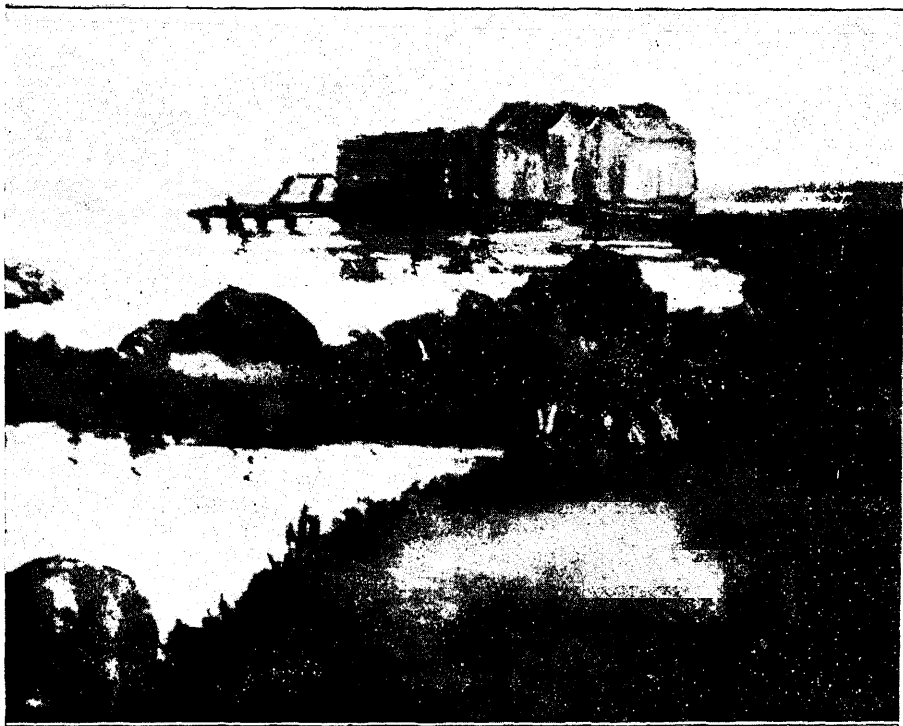
43

Ette tuli, et Jaan Visberg kihelkonna kohtus valla kohtu peale valetas, mis õige ei olnud. Ja koolimajas tuni lõpul kool meistri elu toas peavan. kuulmisel ja hulga rahva ees nimetud valla kohut teotas.

Kohus mõistis, et Jaan Visberg maksab valla laeka drahvi 4 rbl. Selle kõne asja pärast, et teine kord va targem

Peavanem
abimees I (allkirjad)
„ II

R. Rajasmaa

L. OSKAR

Kuressaare
meresupeluss-
onnid
(pastell)

ÜENÜ tegevusharud 1937

Tegevus ÜENÜ osakondades toimub peamiselt eri tegevusharude kaudu. Aastate jooksul on see töösüsteem kujunenud peaaegu üldiseks ja näidanud selgelt oma paremusi kõigi teiste tööviiside ees. Nii töötasid 1937. a. selle töökorralduse alusel 181 osakonda ehk 79% kõigist neist osakondadest, kust oli andmeid.

Tegevusharudeta korraldasid oma tööd 48 osakonda ehk 21%. Neist olid 8 osakonda asutatud 1937. aastal ega omanud harusid selle tõttu, et neid polnud veel jõutud välja kujundada. 10 neist osakondadest avaldasid pooleldi suikumise märke. Ülejäänud 30, kes oma töökorralduses seni veel harude süsteemi pole rakendanud, moodustavad suures enamikus osakonnad, kelle liikmete arv võrdlemisi väike ja kus tegevusharude organiseerimiseks lihtsalt puudub inimmaterjal. Selle tõenduseks nimetatagu ainult, et tegevusharudeta osakondade keskmiseks liikmete arvuks on 29,8, kuna see kõigis osakondades keskmiselt oli 50,0.

Kuidas nendes osakondades tegevus on korraldatud ja mida need tegevusharudeta osakonnad teevad, sellest pakub lühikese ülevaate järgnev kokkuvõte: 1937. a. kestel korraldati neis 30-s osakonnas 40 perekonna- ja omavahelise koosviibimise õhtut, 39 segaeeskavaga pidu, 47 näidenditekkannet, 11 mitmesugust päeva, 11 loengut, 6 kursust, 3 spordivõistlust, 3 tantsuõhtut, 1 seltskondlik kohus ja 1 ekskursioon.

Üldiselt on neis väiksemates osakondades töö siiski märgatavalt ühekülgsem ja ulatusetum kui neis, kus tegevus on viidud harude pinnale.

Tegevusharude arv ja liigid.

Teadaolevail andmeil 181 osakonda on oma tegevuse rajanud harude süsteemile. Harude arv on osakonnas väga mitmekesine. On osakondi, kus tegutseb ainult 1 eriharu (enamasti spordi-) ja teisi asju korraldab osakonna juhatus üldiselt. On aga ka osakondi, kus on kujundatud kuni 11 tegevusharu (Tartu, Tsiistre, Valga); 10 tegevusharu on Tallinna osakonnal, 9 Mädapeal ja Sompas ning 8 Albu-Ristil, Hõimlas, Inglise, Käosalul, Lehtsel, Palmisel, Sikana-Alustel ja Trubas. Kõigis teistes osakondades on tegevusharusid vähem. Kõigi osakondade keskmiseks tegevusharude arvuks oli 1937. a. 4,07.

1937. a. oli tegevusharusid kogusummas 732. Võrreldes seda eelmise aasta (1936) harude üldarvuga, märkame harude arvus väikest tagasiminekut. Aruandest selgubki, et ca 60-s tegevusharus tegevus on katkenud. Katkemise põhjused on väga mitmekesised, enamasti aga tegevusjuhtide lahkumine või elukoha vahetamine, tegelaste minek sõjaväkke sundaja teenimisele, kahel korral ka tegelaste omavaheline intriig ja paiguti huviosaliste puudumine, kusjuures viimast asjaolu enamasti ikka on põhjustanud oskusetu harutöö juhtimine. Tegevusharude liikide järgi tegevus on katkenud järgmiselt: 12 laulukooris, 12 kirjandusharus, 9 näiteharus, 7 spordiharus, 6 võimlemisrühmas, 4 rahvatantsurühmas, 3 põllundusharus ja 3 maanoorte rühmas, 2 naisharus ning 1 orkestris.

Enamasti märgitakse katkenud tegevusharude elustamise kavatsust.

Tegevusharude tegevuse ilme ja laadi lähemat iseloomustust on vaevalt vaja: nimed ütlevad juba küllalt selgelt, millega harud tegelevad ja milliseid vahendeid nad selle-

juures kasutada saavad. Niisuguseid erinimelisi ja vastavalt ka eriilmelisi harusid oli ÜENÜ osakondades 1937. a. 41 liiki.

Ülevaate harude arvust ja laadist, samal hoobil ühtlasi nende levikust ja populaarsusest annab alljärgnev tabel, milles on toodud ka andmed kõrvutuseks 1927. aastast.

nr.	Haru nimetus	Arv 1937	o/o	Arv 1927	o/o
1.	Spordi	137	18,	46	17,0
2.	Näite	124	16,9	56	21,0
3.	Rahvatantsu	90	12,3	7	3,0
4.	Laulu (koorid)	88	12,0	71	26,0
5.	Orkestri	63	8,6	—	—
6.	Kirjanduse	40	5,5	22	8,0
7.	Võimlemise	37	5,0	—	—
8.	Põllunduse	22	3,0	16	6,0
9.	Nais-	21	3,0	4	1,5
10.	Maanoorte	17	2,3	—	—
11.	Male	12	1,6	9	3,5
12.	Aianduse	10	1,3	—	—
13.	Kodukaunistamise	9	1,3	—	—
14.	Mesinduse	7	0,9	—	—
15.	Käsitöö	6	0,8	—	—
16.	Koduuurimise	6	0,8	—	—
17.	Noorte	5	0,7	—	—
18.	Esperanto	4	0,5	4	1,5
19.	Karskus	4	0,5	13	5,0
20.	SKN rühmi	3	0,4	—	—
21.	Skautrühmi	2	0,3	—	—
22.	Gaidrühmi	2	0,3	—	—
23.	Foto	2	0,3	—	—
24.	Tuletõrje	2	0,2	—	—
25.	Hõimu	2	0,2	—	—
26.	Kodukultuuri	2	0,2	—	—
27.	Kasvatustlik	2	0,2	—	—
28.	Kultuuri	1	—	—	—
29.	Peo	1	—	—	—
30.	Koorikõne	1	—	—	—
31.	Kodulinnu kasv.	1	—	—	—
32.	Välis-Eesti	1	—	—	—
33.	Purilennu	1	—	—	—
34.	Koolinoorte	1	2,2	1	0,2
35.	Tervishoiu	1	—	—	—
36.	Toitluse	1	—	—	—
37.	Omakultuuri	1	—	—	—
38.	Kalanduse	1	—	—	—
39.	Raadio	1	—	4	1,5
41.	Üldharidustlik	1	—	—	—
41.	Muud	—	—	18	5,8
Kokku		732	100,0	270	100,0

Kui osakondade ja nende tegevusharude suhe 1927. a. oli 1:2,11, siis oli see 1937. a. 1:2,74. Näeme, et tegevusharude arv on suhteliselt kaunis tunduvalt suurenenud. Eelpoolset tabelit silmitsedes näeme tegevusharude liigilises koostises tunduvalt erinevusi 1927. ja 1937. aastate vahel. On tulnud juure rida uusi haruvorme ja teisest küljest ka terve rida vorme ajalukku läinud (teaduse-, huvi-, kunsti-, ühistegevuse jne harud). Kõige tunduvmat kasvu osutavad rahvatantsu harud. Hoopis uute harudena esinevad võimlemisharud. Spordiharusid on suhteliselt vähe juure tulnud. Väike suhteline tagasimineku esineb näiteharude ja laulukooride puhul.

1927. aastal oli tegevusharude süsteem alles oma kujunemise algul. 10 aasta kestel on siin juba teatud piirijooned kindlaks kujunenud, kuigi ka praegu veel tabeli alumises

Mis on „Elbumus“?

Umbes aasta tagasi hakkasid mõningate meie päälinna kultuuriharrastusliku noorsoo silmapaistvamate kujude mõtteis eluõigust nõudma isesuguste uute perspektiivide tunnetamisvõimalused ja -püüded, mis otseselt ja teataval määral valusalt puudutasid meie tänapäeva (eriti kooli-) noorsoo tegelaste ja liikumiste aluseid. Enne veel, kui nimetat isikud oma tõekspidamisi hakkasid avalikult väljendama ja kaitsma (hilisemad vaidluskosolekud Tallinna Koolinoorsoo Vaimukultuurilaste Ühingu!), koondusid üksikud neist kitsamaks omavaheliseks grupiks, kes ülesandeks võttis analüüsida tänapäeva noore kui indiviidi ellusuhtumuse aluseid, et küllaldase reljeefusega tõestada praeguse noorsoo teatavat kallakut. Nimetat gruppi oli huvitaval kombel koondunud koos analüüsiva ja sünteseeriva meditatsiooniga ka eriti rõhutatav hulk produktiivsust, loomingulikkust kunstilisil alul. Enamiku soovel ja arutluste tagajärjel võeti määrava tähtsusega aluseks grupi omavañelises kui ka avaldetavas tegevuses puhtkunstikavatsuslik looming, milleks küllaldasid eeldusi pakkus grupi liikmete seniilmunud või tunda olev looming ja nende loomulik, süvenev huvi ürituse vastu. Kuigi jäädil algusest pääl seisukohale, et mitte nivelleerida antud individuaalsusi, maailmavaatelisel või selle kujunduslikel alul mitte midagi vastastikku ette kirjutada, kitsapiirilisel programmi mitte üles säada, on ilmnenud siiski niipalju ühiseid jooni grupi liikmete individualismes, et praegu peab „Elbumus“ end orgaaniliseks tervikuks (oma suurimas osas) ning selles mõttes loodab tulevikus parimat oma tähtsuse suhtes uue generatsiooni kujunemisse. Isikuist, kes sinna kuuluvad, on enamik praeguse päälinna õpilasperes tunt süvenevate vaimsete huvidega, loomisvõimeliste isikutena. Võiks mainida mõtte algatajat Ilmar Mikiveri, luule, proosa, kujutava kunsti jne. alul huviga tegutsevaid Ilmar Laabanit, Ivar Paulsoni, Orvo Asti, Kalju Oja, Olev Mikiveri, Ilse Lehistet, Ea Jansenit jt.

I. M.

osas nimetatud harud omavad üsna juhuslikku iseloomu ja on paiguti tunduvalt mõjustatud mitmeist ajanähtustest ja moevooludest (laskeharud jt.).

Kus tegevusharu olemas, seal on ta ka enamasti töötanud täie intensiivsusega, välja arvatud eelpool juba loetletud juhud, kus tingitult juhi lahkumisest või mõnest muust häirest tegevus oli arenenud katkemiseni.

Nähtamatud kiired

Kõneldes valgusest me harilikult mõtleme „valget valgust“, mis, ise küll nähtamatuna muudab nähtavaks kõik need esemed, millele ta langeb. „Valgusjuga“, mida me näeme tulevat läbi aknaprao tупpa ei ole iseenesest mitte valgus, vaid terve tohutu hulk valgustatud tolmuteri. On olemas aga ka niisuguseid valguskiiri, mis ei tee nähtavaks neid asju, millele nad langevad.

Üks sellistest valgusliikidest on infra-punane valgus. Selle lainepikkus on väiksem kui spektrumis nähtava punase valguse oma ja selle valguse kiired ei muuda nähtavaks neid asju, millele nad langevad.

Samuti on ultravioletti kiired väljaspool nähtavat spektrit ega suuda üldiselt nähtavaks teha neid esemeid, millele nad langevad. Pääle nende on aga veel muidki valguse liike, mida me ei saa näha, aga mille olemasolus võime olla kindlad.

Kuidas võime me teada nende kiirte olemasolust, kui me neid ei näe?

Esimeseks: need kiired avaldavad mõju meie kehale ja teiseks: nende valgusel saab teha päevapilte. Infrapunased ja ultravioletti kiired teevad meile võimalikuks selliste esemete pildistamise „pimedas“, millest tavaline valgus läbi ei tungi. Alles kõige viimasel ajal on hakatud „nähtamatuid kiiri“ kasutama nn. fotoelektrilise mõju kaudu mitmesugustes kohtades, näiteks häireseadeldiste käimapanemiseks, kui murdvaras ligineb kassakapile, uste avamiseks suurtes söögimajades ettekandjate tulekul jne. Suurtes pankades asetatakse näiteks varakambrites kassakapide ette nähtamatu valgusvihk, mis katkeb siis, kui keegi, näit. murdvaras satub selle teele ette; valguse katkemise tõttu pääseb käiku elektrilise seadeldise abil alarmiapparaat. Täpselt samasugused seadeldised avavad mandri suurtes hotellides teenijatele, kes kandikutega koormatud, automaatselt ukсед, nii et näit. kelder pääseb jalga ja kätt pruukimata uksest läbi.

Suurim teene, mis „nähtamatud kii-

Sportlased ja ÜENU aastapäev

1939. aastal saab ÜENU 20-e aastaseks. Tähtpäeva kavatakse märkida suuremate pidustustega. Ühenduses pidustustega kerkib rida küsimusi. Kuidas võtaks pidustustest osa ÜENU sportlaskond?

Sportlaskonna osavõtt pidustustest sünniks võistluste ja demonstratsioonide näol, kuna muid võimalusi pole. Kuid millistel aladel need toimuksid?

Tuleks valida harrastatavamad alad, nagu kergejõustik, võrkpall, jalgpall ja suusatamine, kuna liig laialdase kava läbiviimine nõuaks rohkem aega, kui pidustuste kavas spordile lubatakse. Tuleks ette võtta vähem, kuid see hästi läbi viia.

Sportitegevust ÜENU-s võime jaotada suviseks ja talviseks. Vastavalt sellele võiks 20. tegevusaastat tähistada sportlaskonna poolt kahel korral — talvel ja suvel.

Talvel toimuks suurem suusaspordi päev, kohas, kus on kasutada hüppemägi. Sobivamad kohad oleksid Viljandi või Otepää. Päeva kava sisaldaks ÜENU meistervõistlusi ja demonstratsioone. Ajaliselt oleks veebruarikuu lõpp kõige kohasem.

Suviste pidustuste läbiviimisel tekivad mõningad raskused, sest tuleval suvel korraldatakse Eesti Spordi Keskliidu poolt ka Eesti Mängud, millest ÜENU sportlaskond on kohustatud osa võtma. EM toimuvad juunis. Seega peaks, juhtumil, kui ÜENU pidustused viiakse läbi ühel ajal EM-ega, spordi-osa ära jätma, või selle eraldi sügisel korraldama. Suviste pidustuste kavas oleks esma-joones kergejõustiku, võrkpalli ja jalgpalli meistervõistlused.

ÜENU spordivägi Helsingi

olümpiaadile

Olümpiamängud on Eestile ligemal, kui kunagi varem, sellepärast on huvi mängude vastu erakordselt suur. Jutlemisel sportlaste ja sporditegelastega pole veel kohanud inimest, kei ei kavatsesks suursündmuse oma silmaga jälgida.

Usun, et mõnelgi „kindlal minejal“ jäävad mängud nägemata, kui selguvad reisiga seoses olevad rahalised väljaminekud. Rahataskule oleks kasulik, kui üksiksõitjad organiseeruksid gruppidesse. ÜENU suures liikmeskonnas leidub niipalju sõitjaid, et võidaks moodustada üks grupp.

On mõeldav, et olümpiaadiks saab korraldada Helsingi lähedal väikese laagri, millest osavõtt on võimaldatud ÜENU liikmeile. Sellega hoiduksid kokku korterikulud ning ekskursioonile lisanduksid pääleli laagrielu võlud.

red seni inimkonnale on osutanud on nende tarvituselevõtmine nn. röntgenikiirtena arstiteaduslikul otstarbel.

ELLA
MÄTIK

Puugravüür

ÜENÜ osakonnast Trubas

Truba algkooli õpetaja Edgar Tiruli kutsel kogunes 23. aprillil 1933. a. 43 ümbruskonna noorte, enamikus viimaste aastade jooksul algkooli lõpetanud poisid ja tüdrukud. ÜENÜ põhikirjaga tutvustas koosolejaid E. Tirul. Ta selgitas noortele, et oleks tarvis asutada mingi noorsooühing või noorte osakond ka kohalikus külas. Koosolejad nõustusid kõik selle ettepanekuga. Nii pandi alus ÜENÜ Truba osakonnale.

Osakond korraldas õige tihti koosolekuid, kus esitati referaate. Õpiringides õpiti näiden-deid. Tegutsesid mitmesugused tegevusharud, nende hulgas laulukoor E. Tiruli juhatusel.

1934. a. korraldas Truba osakond juunikuul „rohelise peo“ illus, kaskedega kaunistatud aias võis jälgida mitmekesiseid spordi-võistlusi. Peol oli üle 1000 inimese. Meelelahutuseks ja tantsuks mängis Vilo Haridus-seltsi orkester.

Kõikide kurvastuseks pidi agar esimees E. Tirul 1935. a. kaitsevärke minema ja loomulikult emale jääma liikmeskonnast. 17. jaan. 1935. a. peeti ÜENÜ Truba osakonna üldkoosolek, kus valiti esimeheks kohalik põlluharija Stepan Linnas.

Olles esimees korraldas Stepan Linnas mitu pidu ja ühe loterii-allegri küla traditsioonilise püha, Jakobipäeva aegu. Stepan Linnas töötas suurima innu ja agarusega, ent takistuseks oli ajapuudus ja vähene haridus, sest ta oli vaid õppinud vene koolis ja eesti keeles lugemise- ja kirjutamisoskuse saanud pühapäevakoolis. Sellepärast loobus ta esimehe kohast ja loovutas selle koolijuhatajale S. Rebase'le, kes 1936. a. jaanuarikuus peetud peakoosolekul esimeheks valiti. Tema juhtimisel jätkati endist tegevust, nii et varsti võidi esineda näidendiga Košelkis, Jaaskas ja Trubas. Tähelepanu väärrib asjaolu, et kõigil osakonna pidudel on valitsenud hää kord ja sõbralik läbi-saamine. See lasub oletada, et ÜENÜ tegevuse laienemisega Petserimaal tõuseb ka laiemate rahvahulkade kultuur, sest hästi organiseeritud noorte pidudel ei saa olla ruumi pussitamisel ega metsikustel. Mõõdunud aastal, 19. novembril 1937. valmistas osakonnale hääd-meelt oma külaskäiguga Keskjuhatuse üld-instruktor O. Uudeküll. Oma vaimustavate sõnadega tõi ta palju julgust ja uut töötahet.

Osakonnas töötab õpiring, näitetrupp, noortering, segakoor, kirjanduse-, maatulunduse-, spordi- ja rahvatantsuring. Peale selle veel keelpillide orkester.

Õpiringidevahelise töövõistluse tulemused

Üleriigiliste õpiringide päevade puhul Tallinnas avaldati 10. skp. mõõdunud tegevusaastal korraldatud õpiringidevahelise töövõistluse tulemused. Nimet. töövõistluse ülesandeks on õpiringide tegevuse ergutamine ja otstarbekohasemaks muutmine. Kuna võistluse eesmärgiks ei olnud mitte mingisuguste matemaatiliste rekordtulemuste selgitamine, vaid on silmas peetud kogu õpiringitegevuse korraldust tegevusaasta jooksul ning vastavaid tulemusi, on määratud I, II, III ja ergutusauhindu reale õpiringidele, kes on osutanud vastavat edukust. Võistluseks registreerunud 23-st õpiringist on auhinnatud 19. Üldiselt on nende hulgas terve rida õpiringe, mis on tegevuses väljakujunenud ja saavutanud edukaid tulemusi.

Auhindadeks õpiringidele on määratud peamiselt vastavat kirjandust. Eriauhindu on määranud Harju maavalitsus Kr. 50.— Harjumaal parimale õpiringile, millise auhinna võitis ÜENÜ Riisipere osakonna õpiring.

Auhinnatud õpiringide hulgas on 5 ÜENÜ osakondade õpiringi. Leidku need alamal nimetamist:

I auhinna sai ÜENÜ Riisipere osak. õpiring Harjumaal. Juhataja prl. E. Toomet.

II auhinna saanud 5 õpilingi hulgas ÜENÜ osakondade õpilinge ei ole.

III auhinna vääriliseks tunnistati ÜENÜ Vihula osak. õpiling Virumaal. Juhat. A. Rootalu.

Ergutusauhinna on saanud ÜENÜ Saadjärve osak. õpiling Tartumaal, Juhat. H. Pälviste ja ÜENÜ Vägeva osak. õpiling Järvemaal. Juhat. Rud. Pirn.

Väljaspool võistlust on pääle selle ergutusauhinnaga hinnatud ÜENÜ Truba osak. õpilingi Petserimaal. Juhat. koolijuhataja pr. S. Rebase.

Kuna Petserimaal õpiringide tegevus on alles algastmel, paistab Truba õpiling seal-seist silma ühe algatusvõimelisemana.

Õpiringide võistluse korraldajaks oli teatavasti Eesti Haridusliit.

Kergejõustik Kuusalus

ÜENÜ Kuusalu osakond korraldas pühapäeval, 21. septembril, omavahelised kergejõustikuvõistlused. Osakonna parimaks sportlaseks osutus Richard Künnapuu, kes võitis 400 m jooksu tagajärjega 58,8, kaugushüppe tulemusega 5,64, kolmikhüppe tulemusega 11,84 ja odaviske tagajärjega 43,32.

Kõrgushüppe võitis Endel Iital tulemusega 1,60 ja kettaheitese saavutas ta 33,44. Kuulitõukes (5,44) saavutas Harald Kroon 13,88.

Toimetusele saadetud :

„Loomulik-looduslik kopsutiisikuse ravi“. Kirjutanud dr. F. Tomson, Taagepera tiisikushaigete sanatooriumi juhataja. Eesti Tervishoiu Muuseumi väljaanne. Raamat sisaldab igale arusaadaval kujul üksikasjalikke juhiseid kopsutiisikuse raviks.

Et olla tubli

Sügise lähenedes tõmbub osakondade tegevus ikka enam ja enam seinte vahele ja esikohale nihkub sisetgevus. Algab oma nõul ja jõul teotsemine.

Suvisel — välisgevuse hooajal — oli võimalus sageli lüüa kaasa üldistele üritustele, lasta end neist juhtida. Tuli siit-sealt mitmesuguseid kutseid ja ettepanekuid küll lähedalt ja kaugelt, oli palju tegemist ja organiseerimist üldlaulupeoga, suvepäevadega, lipuõnnistamisega, ringkonnavõistlustega, kodukaunistamisega ja ekskursioonidega. Samal ajal möödus terve rida kibedaid-kiireid tööajajärke: heinategu, rukkilõikus, viljakoristamine, masindamine ja palju muudki. — Noorus aina lendas!

Kahtlematult võib jääda selle tegevusega rahule, kuid ainult siis, kui sama tööind, üksmeel ja ettevõtlikkus kandub edasi algavale sügishooajale, kandub seinte vahele — sisetgevusse.

Kuna meie osakonnad rakendavad eranditult ka ümbruskonna noorpere, kes ei lepi tegevusvaheaegadega, siis peab juhtkond olema järjest valvel oma erihuvidega üksikliikmete tegevusse rakendamisel.

Seda liiget, eriti aga noort, kes kord on jäänud külmaks ühe või teise organisatsiooni vastu, veel enam, kui ta on tõmbunud pettunult org-ist tagasi, on juba tunduvalt raskem ka edaspidi tõmmata kaasa.

Endassetõmbunud, arvustav ja ühiskondlikul tegevuspõllul sobimatu inimene on sageli noorusaastate pettumuste ja ettevalmistamatus vili.

Puudutan allpool mõningaid osakonna tegevuse üksikasju, mille otstarbekas rakendamine aitab tunduvalt kaasa tegevusaasta viimase osa jõuliseks lõpetamiseks.

Harud ja ringid tegevusse. Juhul, kui mõnel tegevusharul on vahepeal juhid lahkunud, siis need asendada uutega kas valimise või koopteerimise teel. Erilist rõhku pandagu aga noorteharu tegevusele. Viimase kohta on juba lähemal ajal oodata ka täiendatud teotsemisaluste väljatöötamist ja vastavat rakendust osakondades.

Kirjavahetus, kassa, raamatupidamine, lauajuhend, arhiiv, harude asjaajamine — see kõik on leidnud suvisel tegevusel vajalikust vähem tähelepanu. Mõne nädala pärast olgu need aga sarnaselt korras, et ka

kõige nõudlikum välis- või oma-revisjon võiks kanda raamatusse kiitva protokoll.

Silmatagu vahete-vahel tegevusaasta algul vastuvõetud tegevuskava ja eelarvet, nende ületamine on kindlamaks viljakuse tunnuseks. Võrreldagu liikmete arvu 1937. a. lõpul ja nüüd — rakendatagu tegevusse kõik noored ja lähedased vanemad inimesed ja kindlasti ületab liikmete üldarv eelmise aasta oma.

Kipub aga liikmete koosseis üldiselt langema, siis pööratagu aegsasti Keskjuhatuse poole. Tõus ja mõõn on väga lähedased! Kogu tegevuse juhtimisel omistatagu tähelepanu harude ja üksikliikmete koostööle. Kui vähegi võimalik leidku rakendamist laul, muusika, rahvatants, võimlemine, käsitöö, mäng, võistlused ja õpiringiline tegevus.

ÜENÜ osakond noorte rakendajana olgu ikka ja jälle üksmeele ja koostöö süvendaja osas. Kõikide teiste org-de edaspidiste tegevliikmete ja tublide riigikodanike ja ühiskonnaliikmete ettevalmistajana omagu osakonna juhid erilist silma ja kõrva noortele, et näha neis juba varakult tulevasti tublisid ühiskonna liikmeid ja luua igale olukord, mis võimaldab järjekindla arengu.

Seda suurt kasvatuslikku tööd, mida ei saa küll otseselt näidata aruandeis, on ÜENÜ aastast-aastasse järjest süvendanud ja olnud teerajajaks paljudele praegu juba endastmõistetavaile noorsootöö küsimusile.

Lähenedes ÜENÜ 20. tegevusaastale, olgu iga osakonna ja iga üksiku noorsoolase suuremaid ülesandeid: olla ja jääda tubliks!

O. Mudeküll

Kasulikke õppevõimalusi noortele

Majapidamise ja oma kodu korrastamise tegevuses tuleb sageli igalühel meist tegemist teha mitmesuguste ehitusliste küsimustega: siin on tarvis parandada või uuendada maja välistreppi, või teha aiaposte seal on tarvis ajanõuetele kohast piimajahutuspaaki, või veereservuaari, siin ei saa ega saa kuivaks kartulikeldrit, seal tarvis parandada seakünasid jne. Sääraste ja veel teistegi oskuste omandamiseks avaneb soodne võimalus Kunda tsemendivabriku juures peetavatel betoonitööde kursustel. Kursused peetakse kahes grupis: I. grupp 5.—8. oktoobrini ja II. grupp — 10.—13. oktoobrini k. a. Õpeprogramm mõlemas grupis on ühesugune. Osa-

võtjale õpetatakse kõiki tähtsamaid tsemenditöid, nagu: segude koostamist, tsemmentkivide, -torude, põrandate, -kaevurakete, -aiapostide jms. tsemmentesemete ja -tööde valmistamist. Praktiliste tööde kõrval antakse asjatundlikku juhatuset, peetakse loenguid, demonstreeritakse konstruktsioone ja näidatakse uusi- maid betoonehitisi; peale muu tutvustatakse ka tsemendivabrikuga. Tsemendivabrikul on kohapeal olemas suur kogu mitmesuguseid vorme ja tööabinõusid, mis võimaldavad töhusalt väljaõpet. Erilist rõhku pannakse põllumajanduses eettulevate tsemenditöödele.

Kursused on tasuta, samuti ka õõmaja. Kaasa tuleb võtta tööriided ja voodiriided ning toitu vähemalt esimeseks päevaks. Ühisteitlustamise võimalused on olemas.

Osavõtjail tuleb registreeruda A-s. Tsemendivabrik „PORT-KUNDA“ nõuandebüroos (Tallinn, Valli 4-6, tel. 450-17) kust registreerituile saadetakse või antakse täpne kursuste kava ja kõik tarvili- sed informatsioonid.

Kuna meie noortele sellega avaneb võimalus kasulike oskuste omandamiseks ja oma silmaringi laiendamiseks siis on soovitatav üla- nimetatud kursustest osa võtta.

Insenar A. Grauen

Mis arvavad lugejad „Eesti Noorusest“?

Enam kui aasta tagasi avaldasime ülevaate osakondade soovidest Eesti Nooruse suhtes 1936. a. tegevuse teatelehtede järgi. Kuna ka 1937. aasta teatelehed samataolisi küsi- musi sisaldasid ja kuna nendele antud vastu- sed mõnel määral lugejaskonda võivad huvi- tada, siis esitame allpool kokkuvõtted an- keedist eelmise aastakäigugi kohta. Kui eel- mise aasta vastustest võis jõuda tulemusele, et toimetuse kõiki soove arvestades oleks sat- tunud umbes sarnasesse olukorda, kui kalend- ritegija Faehlmanni humoreskis, siis võime tänävu konstateerida teatud tasakaalustumist niisugustes soovides ja toimetuse on võimeline peaaegu kõiki soove kui mitte rahuldama, siis vähemasti mõnel määral arvestama. 75% osakondadest on ankeediküsimused jätnud vastamata, millest küsimuste formulatsiooni tõttu võib järeldada, et nad on praeguse aja- kirja kujuga täiesti rahul. 17% vastajaist on oma nõusolekut sõnadega kinnitanud. Ülejää- nud 8 % on siiski üht ja teist teadnud soo- vida. Viimastest soovidest antagu alamal põ- guse ülevaade.

Virumaalt soovitatakse seletuste või kom- mentaaride andmist kujutavate kunstide re- produktioonidele. Mõnel määral on seda se- nigi tehtud (E. N. nr. 3 k. a.). Soov väär- ib arvestamist. Samuti on selle osakonna teine soov erilise poleemikanurga avamiseks juba enne soovi saabumist teostamist leidnud (vaid- lus juhikriisi üle käesoleval aastal). Mitmelt poolt soovitatakse kergemat sisu. Et ker- gus on aga täiesti subjektiivne mõiste ajakirja sisu puhul, siis pole siin toimetusel võimalik muud nõu anda, kui soovitada lugejail oma nõudeid kerguse suhtes laiendada. Paiguti on soovitud ka maaorientatsioonilist suunda

ja väidetud ajakirja senist liigset kirjandus- likkust. Nagu eelmiselgi aastal, pole kustunud soovid otseste noorsootöö juhtnõude järgi, kuigi sellised soovid on jäänud vähemaks. Keskkujatuse ringkirja perioodiliseks muut- mine ja toimetamine E. N. lisana annab kind- lasti rahulduse neile soovidele, kui mitte veel sel aastal siis edaspidi. Pole kadunud ka nõue ülevaadete järgi osakondade tegevus- sest. Siin vastatagu nagu eelmiselgi aastal, et kohalised kaastöölised ise peavad hää ma- terjali eest sel alal hoolt kandma. Toimetuse pole ühtki sobivat artiklit selles laadis aval- damata jätanud. Korduvalt nõutakse ka laiada- semaid kirjeldusi ja ülevõtteid spordist. Kui- gi puhttehniliste tulemuste avaldamine suu- dab huvitada võrdlemisi kitsaid ringe, pole toimetuse selliste avaldamiseks kunagi takis- tust teinud. Väljaspool ÜÜÜÜ-d teostunud võistluste tulemusi ei saa E. N. avaldada milgi juhul, kuna need on kättesaadavad mujaltki ja E. N. numbri ilmumisel on enamasti juba kaunikesti aegunud.

Paraku on eeltoodud soovid ka peaaegu kõik, mis on avaldatud selles mõttes.

On ju veel paaril korral tahetud, et ajakiri tellijatele korralikult kätte saadetak jms., mis ei kuulu aga enam sisuliste soovide hulka.

ÜÜÜÜ vallasvara 1937

ÜÜÜÜ osakondade jõukuse või vaesuse küsimuse iseloomustamiseks esitame alamal üldise ülevaate ÜÜÜÜ vallasvarast. 1937. a. oli 227. ÜÜÜÜ osakonnal (nende hulgas puu- duvad Tallinna osakond ja Tallinna Võimle- mise Instituut, kelle vallasvara väärtus on tunduvalt suurem kui teistel osakondadel) vallasvara järgmiselt:

1. Mööblit, lava- ja asja- ajamistarbeid	kr. 13508.95	väärt.
2. Spordi ja võimlemise vahendeid	„ 5851.88	„
3. Muusikariistu (ka rah- vapillid)	„ 14246.08	„
4. Noote	„ 1615.20	„
5. Raamatuid (15540 ek- semplari*)	„ 19021.10	„
6. ÜÜÜÜ lippe (88-l osa- konnal	„ 3160.47	„
7. Riigilippe	„ 157.87	„
8. Muud vallasvara	„ 5133.69	„

Kokku vallasvara kr. 62695.24 väärt.

Keskmiselt on igal ÜÜÜÜ osakonnal val- lasvara kr. 276.19 eest. Kui selle keskmise põhjal arvestada kõigi olemasolevate ÜÜÜÜ osakondade vallasvara ko- guväärtust, saame selleks ca kr. 82305.—.

*) Lähemalt raamatukogude kohta vt. Eesti Noorus nr. 6 1938 a., lk. 228.

TRÜKIKODA ESTOTRÜKK

Tgasugu trükitööd

MÕÕDUKAD HINNAD

TALLINN, SUUR KARJA 8

TELEFON 445-25

Tsemendi- ja betoonitööde kursused

peetakse Kundas:

5.—8. oktoobrini k. a. (I grupp) ja 10.—13. okt. (II grupp).

Kursuste lõpetajaile antakse vastav tunnistus.

Osavõtta soovijaid palutakse registreeruda

A.-s. Tsemendivabrik „Port-Kunda“ nõuande büroos

(Tallinn, Valli 4–6, tel. 450-17)

Tegevtoimetaja H. TARAND.

Pea- ja vastutav toimetaja AUGUST MEIKOP.

Toimetus: A. Moor, H. Lepik, E. Hõbe.

Väljaandja: ÜENU Keskjuhatus. Toimetuse ja talituse aadress: Lembitu 20, Tallinn.

Tellimise hind: Aastas kr. 2.50, poolaastas kr. 1.50, 3 kuud 75 senti.

„Estotrükk“ Tallinn, S. Karja 8. 1938

Perenaised!

Tarvitades

LODIX

kingakreemi

SIDOL

metalli- ja aknapuhastusvahendit

SIGELLA

poonimisvaha

SIRAX

küürimispulbrit

hoiate kokku aega

A.-S. SYDOL COMPANY, TALLINN

Baltolin Kodumaa jõulisim bensiin

Betrobensiin Rekord-kütteaine
petrooleumtootoreile

Eestima Õlikonsortsium'i
saadused

Sillamäe
Tel. 22

Tallinn, V. Karja 1-4
Tel. 465-07

Omad bensiinjaamad

Sügisuudiseks

moodsaid daamide kleidi- ja mantliriideid,
härrade ülikonna- ja palituriideid.

Et Teil oleks võimalus aegsasti ja rahulikult kaaludes täiendada oma sügisriietust, oleme varakult varustanud oma riidekauplused kõigi sügishooaja uudiskaupadega.

A-s. «TEKLA» riidekauplused

TALLINN, S. Karja 15; Pärnu mnt. 6; Estonia pst. 11.

Haapsalu, Kuressaare, Mustvee, Narva, Petseri, Pärnu, Rakvere, Volga, Viljandi, Võru.

— Jälgige uudisväljapanekuid meie kaupluste vaateakendel! —

ERA

Kandes kõrgekvaliteedilisi
SIIDSUKKI „ELIIT“
veendute nende headuses

AINUVALMISTAJA SUKATÖÖSTUS
COTTON A-S.
PÕHJA PST. 7, TALLINN